

VILNIAUS UNIVERSITETAS
A. J. GREIMO SEMIOTIKOS IR LITERATŪROS TEORIJOS CENTRAS

Agnė Srėbaliūtė

GOTIŠKOS SUBKULTŪROS KAITA LIETUVOJE

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: doc. dr. Loreta Mačianskaitė

Vilnius
2017

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: subkultūra, gotai, teatriškumas, Kunigunda Lunaria, Mėnuo Juodaragis, industrialas, skonio režimas, semiosfera.

ANOTACIJA

Baigiamojo magistro darbo tikslas – aprašyti lietuvių gotų tapatybę ieškant atsakymo į klausimą: „Kas pasikeitė, kad gotų nebematyti?“. Į gotišką subkultūrą žvelgiama kaip tekstą, kurio kodus bandoma perskaityti. Pirmiausia nagrinėjama subkultūros kilmė, tuomet pereinama prie kitybės problematikos – priešingo „kultūrai“ tapatybės konstravimo. Aprašomas goto tapatybę sudarančių universalių reikšmės dalių rinkinys, subkultūros stoka bei siekiai, atsakoma į klausimą, kodėl gotams reikalingas „savo“ bei „svetimo“ žvilgsnis. Darbe bandoma rasti atsakymą, kas bei kaip pasikeitė nuo gotų subkultūros apogėjaus šalyje (~2002–2010 m.) iki dabar, todėl aiškinamasis kitimas vizualiniame diskurse (plakatuose) bei tarpusavyje palyginami du festivaliai: jau nebevykstantis „Kunigunda Lunaria“ ir dvidešimtmetį minėsiantis „Mėnuo Juodaragis“. Ieškant pagrįstų atsakymų remiamasi ne tik mokslininkų-semiotikų bei asmeninėmis išvalgomis, bet ir interviu su buvusiais ar esamais minėtos subkultūros atstovais. Šie interviu pridedami kaip priedai.

TURINYS

ANOTACIJA	2
ĮVADAS	4
1. GOTIŠKOS SUBKULTŪROS SAMPRATA IR ISTORIJA	8
1.1 Subkultūros apibrėžimas	8
1.2 Gotų subkultūra	10
1.2.1 Gotų subkultūros kilmė	11
1.2.2 Gotiška tapatybė	13
1.2.2. a. Juodos spalvos semantika	13
1.2.2. b. Santykis su mirtimi	14
1.2.2. c. Gotiškos tapatybės literatūrinės ištakos	15
1.3 Gotiško įvaizdžio semos: palyginimas per kraštutinumus	16
1.4 Goto naratyvinis takas	20
2. GOTAI LIETUVOJE	22
2.3 Festivalis kaip makrodiskursas.....	23
2.3.1 „Kunigunda Lunaria“	23
2.3.1 a. „Kunigunda Lunaria“ plakatai	24
2.3.2 „Mėnuo Juodaragis“	31
2.3.3 Festivalių palyginimas	32
2.2 Žaidimas netenka prasmės	34
2.3 Slinktys semiosferos viduje.....	35
IŠVADOS	38
LITERATŪROS SĄRAŠAS	40
SUMMARY	42
PRIEDAI	43
1 priedas. „Kunigunda Lunaria“ plakatai	43
2 priedas. Interviu.....	47

IVADAS

Siekdamas išsiskirti iš visuomenės ir ieškodamas individualumo jaunimas galiausiai atsiduria bendraminčių rate. Šiuo tikslu vedinos – išlaikyti individualumą, būnant tarp „savų“ – XX a. vakarietiškuose miestuose pradėjo formuotis subkultūros. Subkultūra yra kolektyvinės ir asmeninės tapatybės, prieštaraujancios masinei kultūrai, konstruktas. Tai nėra užsisklendęs, „užsibarikadavęs“ ir nuo kultūros atitolęs darinys – priešingai: subkultūra – kultūros sudedamoji dalis, kuriai priklausantys asmenys išsiskiria iš dominuojancios visumos, būdami „kitokie“.

Žvelgdami semiotiškai, subkultūrą galėtume apibūdinti kaip komunikacinę sistemą, kurią sudarantys nariai geba skaityti specifinius „kodus“. Kodas – tai normų, taisyklių visetas, kurių dėka specifinė simbolių grupė paverčiama prasmingu informacijos segmentu¹. Kodas atneša kontekstą, nurodo į save, tad komunikaciniu požiūriu subkultūra pasižymi „autokomunikacija“ – koduotu savitarpio supratimu.

Subkultūros nariams, kaip „savai“ bendruomenei, būdinga kurti aktyvią (nuolat judančią, pulsuojančią) priešpriešą „svetimiems“ – visuomenės daugumai. Tokį priešpriešomis paremtą priklausymą subkultūrinei grupei galėtume vertinti ir kaip revoliuciją – bet ne agresyvią ar priešišką, o tam tikrą protesto formą. Apie jaunimo poreikį protestuoti mąstė ir Algirdas Julius Greimas, laikydamas tai svarbiu dalyku. Nors apie subkultūras specialiai nerašė, straipsnyje „Jaunimas ir XX a. revoliucijos“ jis įžvelgė du esminius dalykus:

1) Nūdien revoliucijos samprata yra pakitusi: „...kad revoliucija – tai pirmiausia socialinės ir ekonominės struktūros pakeitimas, griežta transformacija ir kad tai dalykas, kuris reikalauja šalto kraujo. Tuo tarpu tai, kas vyksta šiuo metu pasaulyje ir kas charakterizuoja tuos visus studentų maištus ar revoliucijas, tai ir yra faktas, kad tos revoliucijos nėra rimtas dalykas [*o tiktai simbolinis* – A.S.]²“

2) Jaunimas pasaulyje įžvelgia beprasmybę, todėl jį neigia: „Reikia suprast jaunimą, kuris mato šitokią beprasmišką žmoniją, sukančią apie save, ieškančią savo uodegos [...] kad pasaulis yra negražus, tai, kad jis beprasmiškai sukasi ir kad negalima nieko padaryt [...] kad aš neigiu šitokį pasaulį, aš protestuoju, man šito pasaulio nereikia. Jaunimas [...] gal nemoka, bet jis turi ką pasakyti, ir tas pasakymas yra protestas.³“

Šiandienos jaunimas daugiau protestuoja ne agresyviais veiksmais, o išorinėmis priemonėmis, nukreiptomis savęs link: atrodymu, elgsena, kalbėsena – siekdamas to paties, kaip ir revoliucijos metu – apversti vertybes. Keliamo klausimą, kaip tai daro subkultūra?

Darbo tikslai, uždaviniai. Viena iš seniausiai gyvuojančių, ilgiausiai „protestuojančių“ subkultūrų Vakarų kultūroje yra gotai. Šio darbo tikslas – į gotišką subkultūrą pažvelgti kaip

¹ <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/kodas>

² Algirdas Julius Greimas, *Gyvenimas ir galvojimas*, Vilnius: Vyturys, 1998, p. 210, straipsnio publikavimo data – 1969 m.

³ *Ibid*, p. 219

tekstą, kurio kodus būtų galima perskaityti. Vienas iš būdų tą padaryti – pasitelkus semiotines sąvokas bei įrankius išsiaiškinti, kokiomis vertybėmis vadovaujasi gotai, kas skatina juos veikti, ko jie siekia, ko stokoja, kas jiems padeda ar trukdo. Lietuvių gotų tapatybę siekiama nustatyti per kraštutinį mažiausių reikšmės dalelių (semų) palyginimą ir numanomų pokyčių paieškoti vizualiniame diskurse – festivalio „Kunigunda Lunaria“ plakatuose. Kadangi pastarasis prieš septynerius metus nustojo vykęs, daroma prielaida, kad „Kunigunda Lunaria“, kaip kolektyvinė gotų reprezentacija, gali nurodyti į pokyčių subkultūroje priežastis. Remiantis pamatine semiotikos nuostata, teigiančia, jog per skirtumą atsiranda reikšmė, išnykęs gotiškas festivalis palyginamas su kitu, iki šiol tebevykstančiu, festivaliu.

Darbo aktualumas. Nuo gotų subkultūros apogėjaus Lietuvoje (~2002–2010 m.) iki dabar kažkas akivaizdžiai pasikeitė: viešosiose erdvėse neberegėti aiškiai subkultūrai save priskiriančių asmenų. Dar 2015 m. balandį LRT laidoje „Kita tema“ bei naujienų portale „Delfi“ pasirodė tekstas, pavadinimu „Kas kaltas dėl subkultūrų nykimo: kur dingo gotai?“⁴. Tuo tarpu užsienyje, pavyzdžiui, Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje ar Lenkijoje po šiai dienai tebevyksta dešimtys tūkstančių dalyvių pritraukiantys gotiški festivaliai (atitinkamai – „Wave Gotik Treffen“, „Whitby Goth Weekend“, „Castle Party“). Tokio skirtumo priežastys nėra aprašytos.

Metodologija. Šis darbas, skirtingai, nei būtų galima tikėtis, nėra sociologinis. Jame tiriama subkultūros reikšmių dinamika, prasmės formavimosi kelias, kas yra specifiskai semiotiška. Į subkultūrą žvelgiant kaip į sistemą, remiamasi Greimo naratyvinės programos samprata ir platinės semiotikos žodynu, Jurijaus Lotmano kultūros semiotikos teorija. Taip pat pasitelkiama sociosemiotika – Erico Landowskio kitybės samprata, skonio režimų koncepcija.

Pirmojoje darbo dalyje apžvelgiama gotų subkultūros samprata bei istorija, kuriai interpretuoti pasitelkiamos Greimo, Lotmano, Landowskio bei Pavis sąvokos. Subkultūra regima kaip savotiškas protestas bei autokomunikacijos procesas, kaip sąmoningai konstruojama kitybė, kurią gotai paverčia teatrišku žaidimu. Taip pat sudaromas goto tapatybei būdingas universalus semų rinkinys, aprašomas naratyvinis takas (šios sąvokos paaiškinamos darbo eigoje); kaip pamatine medžiaga remiamasi Dalios Satkauskytės straipsniu.

Antrojoje darbo dalyje, vizualiniame ir rašytiniame diskursuose ieškoma specifinių verčių; tarpusavyje lyginami mieste bei gamtoje vykstantys festivaliai, tarp jų esanti riba. Nagrinėjami į tyrimo objektą – gotų subkultūrą – patenkantys „Kunigunda Lunaria“ plakatai. (Festivalio „Mėnuo Juodaragis“ vizualinis diskursas lieka neaprašytas, nes pastarojo publika – pakitusi, nebe gotiška.) Kaip priedas pridedami ir interviu su asmenimis, vienaip ar kitaip sietiniais su gotų subkultūra.

Problemos ištirtumas. Pasak kultūrologės dr. Redos Šatūnienės, pirmasis „subkultūros“

⁴ <http://www.delfi.lt/veidai/kultura/kas-kaltas-del-subkulturu-nykimo-kur-dingo-gotai.d?id=67750362>

terminą mokslinėje literatūroje pritaikė Arnold Green, teigdamas, kad visuomenė sudaryta ne iš vieningos populiacijos, o iš segmentų – subkultūrų, o po Antrojo pasaulinio karo Birmingame (Anglijoje) įsikūrusio kultūros studijų centro mokslininkai subkultūrą pradėjo tirti ne tik kaip griauančią, bet ir kaip kuriančią jėgą. Subkultūros pradėtos traktuoti ne tik kaip marginalus ar deviantinis reiškinys, o tirtos kaip lygiavertė sudedamoji bendros visuomenės kultūros dalis.⁵

Subkultūromis labiausiai domisi sociologai, antropologai. Pavyzdžiui, 1979 m. britų sociologas Dick Hebdige išleido knygą „Subkultūra: stiliaus prasmė“ (angl. *Subculture: the Meaning of Style*), kurioje subkultūrinį stilių apibūdino kaip prieštarų simbolių tėkmę. Surrey universiteto (Anglija) profesorius Paul Hodkinson, pats būdamas gotų subkultūros atstovu, 2002 m. išleistoje knygoje „Gotai: tapatybė, stilius ir subkultūra“ (angl. *Goth: Identity, Style and Subculture*) išsamiai išdėsto priklausymo šiai subkultūrai ypatumus: dalyvavimą renginiuose, apsirengimo reikšmę, pripažinimo siekį, sąsajas su vartotojiškumu. 2017 m. gegužę pasirodė ir „TED“ (tarptautinės konferencijos, aprėpiančios mokslines, kultūrinės bei akademinės temas) vaizdo medžiaga, kurioje nagrinėjamos gotų subkultūros sąsajos su barbarų gentimi. Susidomėjimas gotais taip pat pastebimas ir rusų mokslininkų darbuose.

Kalbant apie semiotinę gotiškumo sampratą, 1988 m. JAV leistame žurnale „Stilius“ (angl. *Style*) buvo išspausdintas Amerikos semiotikų asociacijos nario L.A. Cummings straipsnis apie gotikinę architektūrą, pavadinimu „Semiotinis gotiško tipizavimo pasakojimas“ (angl. *A Semiotic Account of Gothic Serialization*). Publikacijoje svarstoma apie vaizdą kaip pagrindinę atpažinimo priemonę⁶: šia samprata naudosis darbe. Satkauskytės straipsnyje „Skonio strategijos jaunimo subkultūrose“ aprašoma gotų bei *fyfu* skirtybė, paremta skoniu. Autorė kelia klausimą, kaip nagrinėti subkultūrą semiotiškai ir renkasi skonio strategijos konceptą. Gotai tapatinami su *skoniu nepatikti*, *skoniu sau* bei *kitam* ir siejami su paauglyste, tačiau nėra paaiškinama, kas bei kaip sudaro savos skonio klasės modelį, kokios vertės kuria gotiškumo sampratą.

NB: Nagrinėjant tokį socialinį reiškinį kaip subkultūra, kyla klausimas, kokio antropologinio atstumo derėtų laikytis?.. Minėtasis Hodkinson, parašęs knygą apie gotų tapatybę, infiltravosi į subkultūros vidų tam, kad galėtų susirinkti pakankamai „natūralios“ informacijos sociologiniams tyrimams atlikti. Tyrėjas atkartojė specifinį aprangos stilių, dalyvavo renginiuose ir nuolat mezgė pažintis, atrodydamas it vienas iš gotų – tai, rašo jis, leido jam tapti kritišku stebėtoju iš vidaus⁷. Kadangi šią subkultūrą „pažįstu“ nuo paauglystės, tai įgalino pakalbinti autoritetais laikomus asmenis, pasitelkti savas žinias aprašant gotų atrodymą bei pasaulėžiūrą – net ir praėjus septyneriems metams nuo festivalio išnykimo. Nepamesti kritiško žvilgsnio leido tam tikro atstumo laikymasis, nesusitapatinimas.

⁵ <http://www.zurnalai.vu.lt/socialine-teorija-empirija-politika-ir-praktika/article/viewFile/1399/784>

⁶ L.A. Cummings „A Semiotic Account of Gothic Serialization“, in *Style* 22:2, Pennsylvania: Penn State Press, 1988, p. 327

⁷ Paul Hodkinson, *Goth: Identity, Style and Subculture*, New York: Berg, 2002, p. 4.

NB II: Būdvardis „gotiška“ apibūdinant subkultūrą naudojamas kaip tiksliausias angliškos frazės „*gothic subculture*“ atitikmuo ir kaip siekis pabrėžti tai, jog gotų tapatybė Lietuvoje yra nestabili (darbo eigoje tarp goto ir gotiškumo padaroma tam tikra skirtis).

1.1. GOTIŠKOS SUBKULTŪROS SAMPRATA IR ISTORIJA

1.1 Subkultūros apibrėžimas

Remiantis elektroniniu Oksfordo žodynu, kultūra apibrėžiama kaip tam tikrų žmonių ar visuomenės idėjos, papročiai, nuostatos bei socialinis elgesys⁸. O subkultūra – kaip gyvenimo stilius, papročiai ir idėjos, būdingos tam tikrai visuomenės grupei, kuri skiriasi nuo likusios visuomenės dalies.⁹ Šiuose apibrėžimuose regime priešpriešą tarp visuomenės ir jos dalies, tarp *didumos* ir *mažumos*. Taip pat matome, kad subkultūra yra sąmoningas konstravimas, išlaikantis tas pačias, giliausias kultūrinės kategorijas: specifines idėjas, papročius, elgesį bei nuostatas.

Tiumenės (Rusija) valstybinio universiteto docentė, sociologė Tatjana V. Latysheva publikacijoje „Jaunimo subkultūrų fenomeno prigimtis ir tipai“ (angl. *The Essential Nature and Types of the Youth Subculture Phenomenon*) subkultūrą aprašo dar išsamiau: „Subkultūra yra tam tikros žmonių grupės sudėtinis estetinių, politinių ir vertybinių orientacijų, simbolių, elgesio modelių, gyvenimo būdo bei išorinių puošmenų rinkinys. Tai – integruota grupė, nepriklausomai besikurianti visuotinėje tautos kultūros struktūroje. Tuo pat metu subkultūra – visada antagonistiška kitoms kultūros formoms.“¹⁰ Tokia samprata pabrėžia nepriklausomybę, tam tikrą uždaramą, atsiribojimą nuo visuomenės ir atskleidžia siekį įprastas vertes perkonstruoti savaip, naujai. Greimas rašo, jog paneigimas – būtinas etapas, kad paskui būtų galima įtvirtinti kitas vertybes; tai priemonė vertybių pasauliui atverti, nauja aksiologinio „tapsmo“ ataka; tai atviri vartai keistumui ir kitoniškumui¹¹. Stilių – tą „išorinių puošmenų rinkinį“ – Greimas apibrėžia kaip socialinę įvertinimo dimensiją¹². Mus pastarasis domina labiausiai: atrodymas kaip tam tikra signifikacijos priemonė, artikuliuota prasmė, identifikacinė kaukė.

Kaukė, pasak Pavis, yra būdas išsilaisvinti nuo tapatybės, socialinės klasės ar lyties nulemtų apribojimų. „Šiuolaikinėje Vakarų visuomenėje teatras atgaivino kaukės panaudojimą. Naujai atrasta kaukė (ji jau buvo naudojama klasikiniame graikiškame teatre ir *commedia dell'arte*) sutampa su teatro re-teatralizavimu ir kūno ekspresijos propagavimu [...] Pristatydama svetimą aktorius kūną identifikuojančiam žiūrovui, kaukė atima įgimtus personažo bruožus.“¹³ Personažas Vakarų visuomenėje vis labiau tapatinamas su aktoriumi: jis tampa fiziologiniu ir moraliu subjektu, panašiu į kitus asmenis; žiūrovas skatinamas jį atpažinti.¹⁴

⁸ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/culture> (žiūrėta 2017.05.17)

⁹ <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/subculture> (žiūrėta 2017.05.02)

¹⁰ Tatiana V. Latysheva, „The Essential Nature and Types of the Youth Subculture Phenomenon“, in Alexander M. Sidorkin, *Russian Education and Society*, nr. 53:8, 2011, p. 74

¹¹ Algirdas J. Greimas „Gražus gestas“, in *Baltos lankos* nr. 33, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 138

¹² Algirdas J. Greimas, *Apie netobulumą*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 76; straipsnio publikavimo data – 1987 m.

¹³ Patrice Pavis *Dictionary of the Theater: Terms, Concepts, and Analysis*, Canada: University of Toronto Press, 1998, p. 221

¹⁴ *Ibid*, p. 50

Teatro sąvokų naudojimas reiškia, jog subkultūros „kitybė“ nėra tolimesnė – tai tokie patys žmonės, kaip ir visi, tačiau gebantys žaisti, gyvenimą tapatindami su teatro scena. Dėl iliuzijos įvedimo į kasdienybę vaizduotės pagalba, atsiranda nuolatinis laukimas ir provokavimas, siekiant prasmės pasirodymo.

Apie teatrą tiesiogine bei perkeltine prasmėmis mąstė ir semiotikai – šias mintis, dėl jose apibrėžiamų skirtumų, galime drąsiai sieti su subkultūra. Štai Landowskis rašo, jog teatro erdvė sumanyta taip, kad bendruomenė joje galėtų parodyti sau save pačią. Kaip scena yra priešais salę, taip viena kitą apibrėžia ir dvi savo statusu bei funkcijomis viena kitą papildančios subjektų klasės: vienoje pusėje – *ribotas skaičius* aktorių [...] *vaidmenų atlikėjų*, kitoje pusėje – *skaitlingesnė* klasė, kuriai priklauso *anonimiški individai*, užimantys pranešimo gavėjų bei liudininkų padėtį ir pašaukti vieningai atliekantys publikos funkcijas, t.y. žiūrintys, klausantys, jaučiantys, vertinantys ir galų gale sankcionuojantys¹⁵. Kaip ir kultūros bei subkultūros apibrėžimuose, regime skirtį tarp *daugumos* ir *mažumos*; tarp dviejų priešpriešų, apsikeičiančių žvilgsniais, ir iš to atsirandantį poreikį įvertinti, sankcionuoti. Stebėtojo svarbą aprašė ir Greimas, įvesdamas „gražaus gesto“ sąvoką: „Gražus gestas dalyvauja kasdienybės teatralizavime, pateikdamas intersubjektyvų spektaklį, primenantį pasijų sekvencijas, tikrai čia itin pageidaujamas stebėtojas, juolab kad sekvencija yra trumpa“¹⁶.

Iš šių pavyzdžių matome, koks svarbus („itin pageidaujamas“) subkultūrai yra žiūrovas – kažkas iš pašalies, kažkas „svetimas“ – atliekamo vaidmens įvertintojas. Remiantis Liuterio koledžo, JAV, Komunikacijos studijų profesoriaus Derek R. Sweet straipsniu, prisitaikydamas gerai apgalvotą „kostiumą“, subkultūrai priklausantis asmuo kreipiasi į dvi skirtingas auditorijas: kitus tos pačios subkultūros atstovus bei masinę kultūrą, mesdamas šiai iššūkį.¹⁷ Prie šios minties dar grįšime. Tuo tarpu dvejopas kreipimasis virsta tam tikra komunikacinės sistemos „kalba“. Remiantis Lotmano terminija, siunčiant pranešimą „svetimiems“, vyksta komunikacija (kelias AŠ→JIS), siunčiant „saviems“ – autokomunikacija (kelias AŠ→AŠ). Autokomunikacija atsiranda ten, kur informacijos siuntėjas ir gavėjas yra tas pats žmogus, pasižymintis vidiniu žinojimu, leidžiančiu iššifruoti kodus, neprieinamus „svetimam“. „AŠ“ gali būti kolektyvinis, taigi – ir grupė žmonių.

Subkultūros nariai save apibrėžia, manifestuoja per priešpriešas: elgesį, žargoną ir atrodymą. Atrodymas – tai būdas save pateikti aplinkai ir nesvarbu, ar tai būtų pankas, hipis, metalistas ar gotas, jų siekis yra vienas – išsiskirti, konstruojant anti-vertybes, apverčiant normas. Tokio pobūdžio „kitybė“ yra ne įgimta, o sukurta dirbtinai ir nuolat perkonstruojama. Per šį konstravimą atsiranda ir į kultūrą patenka naujos idėjos. Visgi pati kultūra tokiai „invazijai“ priešinasi – „svetimi“ vertybių konstruktai dažniausiai regimi nepalankiai, kitybė priimama nenoriai. Anot Landowskio, normų neatitinkantis elgesys virsta netoleruotinu tuomet, kai

¹⁵ *Ibid*, p. 92

¹⁶ Algirdas J. Greimas „Gražus gestas“, in *Baltos lankos* nr. 33, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 130

¹⁷ Derek R. Sweet „More than Goth: The Rhetorical Reclamation of the Subcultural Self“, in *Popular Communication*, 2005, p. 242

kyla įtarimas, jog tai – iš anksto suplanuota, ir kitas šitaip siekia *įtvirtinti* savo kitoniškumą¹⁸. Vadinasi, subkultūros vertinamos it priešingas, nelabai malonus masinės kultūros veidrodis: tam tikra atvirščia, dar nepažinta „neutralios“ kultūros dalis, skatinanti apmąstyti socialines normas, įvairias nuostatas.

Šiuo metu Vakarų visuomenėje fiksuojama per 100 subkultūrų, kurių formavimosi priežastis nusakyti bendrai yra pernelyg sudėtinga. Visgi pačioje kultūroje, toje „pasąmonėje“, yra miglotumo, įtrūkimų, nepakankamumo ir kitų dalykų, kurie paskatina ieškoti „kito pasaulio“. Subkultūros kone visada susijusios su didelėmis temomis – pasipriešinimu išnaudojimui, technologinei pažangai, susvetimėjimui, lyčių nelygybei ir pan., – o tai paskatina leisti į kitybės paieškas. Gotai – vieni iš tų, kurie itin didelę reikšmę teikia atrodymui, estetikos ieškodami tamsoje. Pasiaiškinkime, kokios vertės būdingos šiai subkultūrai ir koku būdu ji „maištauja“.

1.2 Gotų subkultūra

Vienas iš būdų atskirti gotiškos subkultūros atstovą nuo „neutralaus“ žmogaus (šią sąvoką straipsnyje „Skonio strategijos jaunimo subkultūrose“ įveda Dalia Satkauskytė) – įvertinti dramatišką goto manipuliaciją išvaizda. Gotiškos kultūros ašis yra tamsa ir įvairios jos estetikos bei stiliaus apraiškos, todėl gotas, visų pirma, rengiasi juodai, o su aprangos *tamsumu* neretai kontrastuoja numirėliškai *baltas* veidas, *ryškus* makiažas, aprangos detalės, plaukų spalva ar forma. Savo atrodymu gotas gali priminti vampyrą, Viktorijos laikų aukštuomenės narį, demonišką ne šio pasaulio sutvėrimą, apiplyšusį numirėlį, pasišiaušusį varną ar kitokį personažą – gotiškų subtapatybių yra daug ir visokių, todėl goto tapatybė yra nevienalytė, komplikuota. Gotiška apranga yra ne tik kreipimasis į aplinką, signifikacija ar kaukė, bet ir tam tikras vaidmuo. Kad tai geriau įsivaizduotume, pasitelkime citatą:

„Manau, kad esu niekuo neišskirinis gotas; mane dažniausiai pamatysite apsirengusį juodus džinsus, grupės „Siouxsie“ marškinėlius, juodos odos švarką, avintį „Doc Marten’s“ [kerzais – A.S.]. Buvimas gotu – tai tik viena mano tapatybės pusė: nei svarbesnė, nei mažiau svarbi už kitas. Aš taip pat esu savo žmonos vyras ir savo tėvų sūnus, esu savo draugų draugas. Šiuo žmogumi būčiau nepaisant to, kaip uždirbčiau duoną, kokius drabužius vilkėčiau ar kokios muzikos klausyčiausi. Tačiau greta viso to, gotas yra svarbi sudedamoji manosios būties dalis, kaip kad ir mokslininkas, rašytojas, studentas, technologijų mėgėjas, etc.¹⁹“

Tokiu būdu pabrėžiama daugialybė asmens prigimtis, o subkultūrinis identitetas paaiškinamas kaip viena iš savasties dalių: kaip specifinis dirbtinis konstruktas, kurio dėka žaidžiama su atrodymu.

¹⁸ Eric Landowski *Prasmė anapus teksto*, Vilnius: Baltos lankos, 2015, p. 72

¹⁹ Sweet, *op. cit.*, p. 251

Tam tikri mados apibrėžimai, taikomi masinei kultūrai, persikelia ir į subkultūros lauką: subkultūra tampa mados ekstremumu, savotiška hiperbole. Gyvenimas gotams – teatro scena, galimybė apsireikšti, netgi – pasipuikuoti prieš „neutralius“ individus: šioje vietoje galėtume pritaikyti „dendžio“ sąvoką. Satkauskytė įveda keturis skonio režimus: „chameleoną“, „lokį“, „snobą“ ir „dendį“. Dendizmo esmė yra orientacija į tam tikrą malonumo rūšį – malonumą atrodyti kitaip, originaliai. Iš pradžių gotus autorė labiau sieja su „lokiu“ (tokiu skonio režimu, kai elgesį vardan „pasaulio skanavimo“ lemia ramybės, santykių su kitais, prestižo ar socialinės pozicijos paaukojimas²⁰), tačiau vėliau paaiškina, kad gotas yra „netikras dendis“, nes santykis su savais, iš jų gautas įvertinimas, šiai subkultūrai yra pamatinis, o originalumo sąvoka – kvestionuotina. Negana to, „snobai“ ir „dendžiai“ yra tokie tipai, kurie teikia pirmenybę apskaičiuotam „atrodymui kito akivaizdoje“, o „chameleonas“ ir „lokys“ pirmenybę teikia „buvimui savimi“. Taigi, „neutralūs“ žmonės čia atsiranda teigiamoje semiotinio kvadrato deiksėje, o gotai – neigiamoje (deiksė – semiotinio kvadrato briauna, pasižyminti papildymo santykiu. Kairė kvadrato pusė paprastai būna teigiama, dešinė – neigiama). Tokiu būdu galėtume pažymėti skirtį tarp *pristatėliško* („neutrali“/ masinė/ dominuojanti kultūra) ir *išsišokėliško* (gotų subkultūra) skonių. Tačiau nepageidaujamas turinys yra žavinčio aktyvumo šaltinis²¹, todėl į gotus galime žvelgti ir kaip į pasigėrėtinus meno kūrinius.

1.2.1 Gotų subkultūros kilmė

Žodžio „gotas“ (angl. *goth*) kilmė sietina su gotų genties žodžiu „*Gut-þiuda*“, kuris dažniausiai verčiamas kaip „gotiški žmonės“. Senąja norsų kalba jie buvo žinomi kaip „Gutar“ ar „Gotar“, lotyniškai – „Gothi“, o graikų kalboje – „Γότθοι“ arba „*Góthoi*“. Gotai buvo vadinami daugybe vardų: ir todėl, kad jų gentį sudarė atskiros etninės grupės, ir dėl to, jog į migruojančias tautas skirtingose vietose kreipdavosi nevienodai. Tikima, kad visi vardai kilo iš vienintelio tautovardžio, originaliai besisiejantį su kultūra, suklestėjusia daugmaž pirmojo tūkstantmečio pr. Kr. viduryje – gotais²².

Gotų istorija prasidėjo senovės Romoje. Romos imperijai plečiantis, jai tekdavo nuolat atlaikyti puldinėjimus iš pusiau sėslių barbarų genčių, įsikūrusių prie imperijos sienų. Viena galingiausių iš jų buvo germanai, vadinti gotais, kuriuos sudarė dvi gentys: ostrogotai ir vizitgotai. V a. pasidalijo Romos imperija; gotai prisidėjo prie jos žlugimo. Buvusios vakarinės Romos imperijos valdos susiskaidė į atskiras, po Europą pasklidusias karalystes, valdomas gotų bei kitų germanų genčių: jos ilgainiui asimiliavosi. Pasibaigus Romos laikams, užėjo Viduramžiai – „Tamsieji amžiai“. Nors romėnų kultūra nebuvo pilnai prarasta, jos įtaka silpnėjo – kilo naujos meno rūšys, paremtos religiniu simbolizmu ir alegorija, o ne proporcijomis bei realizmu. Toks pokytis turėjo įtakos ir architektūrai: 1137 m. Prancūzijoje

²⁰ Dalia Satkauskytė straipsnyje „Skonio strategijos jaunimo subkultūrose“ naudojami Landowskio „Skonio režimo“ sąvokomis, in *Baltos lankos* nr. 35, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 123

²¹ Arūnas Sverdiolas „Žaidimo, simbolio ir šventės ilgesys“, in *Baltos lankos* nr. 10, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 153

²² <http://www.etymonline.com/index.php?term=gothic>

buvo pastatytas Šv. Deniso vienuolynas – pirmasis, pasižymėjęs smailiomis arkomis, į aukštybes besistiebiančiomis konstrukcijomis ir dideliais langais, dėl kurių statinys atrodė įmantrus bei skeletiškas. Tokia architektūra pastato vidui suteikė kur kas daugiau šviesos bei atvirų erdvių nei tvirtos klasikinio pastato sienos, kolonos. Kelis ateinančius amžius Šv. Deniso vienuolynas buvo etalonas visoms Europos katedroms. Vėliau mada pasikeitė: Italijos Renesansas atgaivino žavėjimąsi senovės Graikija bei Roma, statiniai ėmė atrodyti grubesni, žemesni. 1550 m., rašydamas knygą „Menininkų gyvenimai“ (angl. *Lives of the Artists*), Giorgio Vasaris buvo pirmasis, skeletiškąją architektūrą apibūdinęs kaip „gotišką“ – it menkinančią užuominą į barbarus, kurie, manyta, sunaikino klasikinę civilizaciją. Šis apibūdinimas „prilipo“; jį imta taikyti patiems viduramžiams, kaip besisiejantiems su tamsa, prietaringumu ir paprastumu²³.

1700 m. prasidėjo Apšvietos amžius, kuriame buvo itin vertinamas mokslinis pagrįstumas. Reaguodami į tai, tokie romantizmo rašytojai kaip Goethe ar Byronas pradėjo siekti idealizuotų praeities vizijų, susijusių su natūraliu kraštovaizdžiu, paslaptینگomis dvasių jėgomis. Bandant apibūdinti literatūros srovę – tamsesnę romantizmo atšaką – dar kartą panaudotas žodis „gotiška“. Terminą 1764 m. pritaikė anglų rašytojas Horace'įjus Walpole'is, tokiu būdu apibūdinęs savo romano „Otranto pilis“ (angl. *The Castle of Otranto*) siužetą bei jame vyraujančią atmosferą. Didžioji dalis romano elementų tapo žanro klasika, įkvėpusi kitus rašytojus ir filmų kūrėjus. „Gotiška“ etiketė literatūrai bei filmams priklausė iki pat 1970-ųjų, kada susiformavo nauja muzikos scena.

Gotiška subkultūra pradėjo formotis septyniasdešimtųjų pabaigoje – aštuoniasdešimtųjų pradžioje, Didžiojoje Britanijoje. Vienos žymiausių to meto muzikos grupių, *post-punko* žanro pradininkų – „Joy Division“, „Bauhaus“, „Siouxsie and the Banshees“ ir „The Cure“: šios grupės sujungė niūrius dainų žodžius ir pankišką disonansą su Viktorijos laikų vaizdais, klasikine era bei efektinga, androginiška mada. 1980-ųjų pradžioje šioms bei panašioms grupėms apibūdinti spaudoje figūravo žodis „gotiškas rokas“. Tokią sampratą greičiausiai kėlė vidinė muzikos plastika – gitaros skambėjimą keičiantis efektas, vadinamas „reverbu“ – aidas, kurio pagalba sukuriamas erdvės išpūdis. Tad kuo daugiau „reverbo“, tuo daugiau gaubiančios erdvės, o pastaroji priminė skliautuotas menes, būdingas gotiškai architektūrai. Netrukus taip įvardijamas skambesys įgavo vaizdinę formą: su *tamsiu* skambesiu susijusią išvaizdą, kurią diktavo minėtųjų grupių nariai.

Nūdien, nepaisant neretai negatyvaus spaudos dėmesio ir stereotipų, gotiška muzika bei mada tebėra stipriai išsiskiriantis fenomenas. Atsižvelgdami į istoriją, galėtume teigti, jog ir po šiai dienai, žvelgiant iš masinės kultūros pozicijų, gotai yra regimi kaip „tamsūs“ – būdami tam tikras normos perviršis, išskirtinumas, perkrovimas. Taip, kaip švietimo amžius kontrastavo su viduramžiais, taip ir dabartinė kultūra esti priešpriešoje su gotais. „Gotiška“ šią subkultūrą vadiname būtent dėl minėtų konotacijų lauko, tokiu būdu suteikdami jai platesnę prasmę.

²³ <http://ed.ted.com/lessons/a-brief-history-of-goths-dan-adams>

1.2.2 Gotiška tapatybė

Subkultūroje atrodymas veikia ne vien kaip būdas save pateikti ar komunikacinės sistemos „kalba“. Drabužiai pasitelkiami kaip tam tikra neverbalinė priemonė, kurios dėka yra nusakomas ne tik priklausymas gotų subkultūrai, bet ir pabrėžiamas muzikinis skonis (pvz. marškinėliai su muzikos grupių logotipais), pomėgiai (pvz. medžiaginės festivalių apyrankės, užsilikusios ant riešo). Tai galėtume pavadinti „pragmatika“, kuri suprantama kaip santykis tarp kalbos, kalbėtojų ir komunikacinės situacijos – kitaip tariant, kai besikeičiant informacija svarbą įgauna ir kontekstas. Pasak VU Kauno fakulteto Germanų katedros vedėjos Danguolės Satkauskaitės, kalbos vartojimas tam tikrose situacijose ir tam tikrais komunikaciniais tikslais nėra vien kalbos kaip sistemos galimybių naudojimas. Itin svarbu, kaip kalbėtojai renkasi iš tų gausybės galimybių, kaip valdo kalbines ir nekalbines (verbalines ir neverbalines) priemones. Šį valdymą pirmiausia lemia kalbėtojų intencija (juk jie nori išreikšti tai, ką galvoja, o ne sakyti vien taisyklingai suformuluotus sakinius) bei komunikacinės taisyklės²⁴. Hodkinsono teigimu, nors susitikus viešoje vietoje gotai negali tiesiai prieiti ir kalbėtis su „savais“ dėl tam tikro drovumo, komunikacija vyksta pasikeičiant žvilgsniais, juntant aiškų priklausymo tai pačiai subkultūrai jausmą ir nekantriai laukiant bendros pramogos [*dažniausiai susitinkama renginiuose* – A.S.]. Ir, nors individualus stilius yra ganėtinai skirtingas bei tam tikra prasme lankstus, gotai retai susiduria su sunkumais identifikuodami vienas kitą pagal išvaizdą²⁵. Panagrinėkime, kokie tad yra skiriamieji gotų subkultūros bruožai.

1.2.2. a. Juodos spalvos semantika

Juoda – vienintelė spalva iš viso spektro, nelaikoma spalva. Juoda – saulės šviesą sugeriantis šviesos nebuvimo atitikmuo. Jei reikėtų rasti priešpriešą visą spalvų spektrą aprėpiančiai ir atspindinčiai baltai, juoda būtų pati tikriausia priešybė. Juodoje glūdi tamsumo, *paslaptingumo*, *šešėliško* semos, o nuo Romos imperijos laikų juoda pradėta sieti su mirtimi, gedulu, blogiu, galia, raganomis bei visu tuo, kas magiška.

Etimologiškai žodis „**bhleg-*“ proto-indo-europiečių kalbų grupėje reiškė prošvaistę, degimą, blykstelėjimą – vadinasi, savyje talpino dabartinio supratimo apie juodą priešpriešas. Gali būti, kad netikėto tvykstelėjimo dėka juoda pasirodo pačioje tamsiausioje formoje – būtent kontrasto dėka atsiranda bendra sema su šviesa. Kaip rašė Greimas „Apie netobulumą“, „Juk įtvinkusi juoduma ar nebūtis nėra niekas, juolab kad ją sudaro tobulos tamsumos, žadančios šviesą.“²⁶

Tokių prasmės apšvertimų kalbant apie juodą – gausu. Viduramžiais juoda asocijuota su

²⁴ Danguolė Satkauskaitė *Lingvistinė pragmatika. Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams*, Kaunas: 2011 (elektroninė laikmena), p. 5–6

²⁵ Hodkinson, *op. cit.*, p. 2

²⁶ Algirdas Julius Greimas, *Apie netobulumą*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 97

blogiu ir paslaptimi – to meto kilmingieji rinkosi tik šviesių spalvų drabužius. Vėliau, XXIV a., ši spalva pradėta tapatinti su aukštą rangą užimančiais pareigūnais ir katalikų vyskupais, siekiant pabrėžti jų galią bei rimtį. XXVII a. juoda ėmė asocijuotis su raganavimu, kerais, todėl bet koks juodas gyvūnas – katė, ožka, vilkas, elnias, gaidys, gyvatė – laikytas velnio įsikūnijimu. Apšvietos amžiuje juoda ėmė dominuoti mados pasaulyje; o 1950-aisiais juoda tapo individualumo, intelektualinio bei socialinio maišto simboliu – spalva tų, kurie nepriėmė visuotinai nusistovėjusių vertybių ir normų.

Šie pavyzdžiai įvaizdina tam tikrą pulsaciją: šimtmečiams bėgant įsisavinamos juodos spalvos reikšmės vis iš naujo virsta teigiamomis arba neigiamomis. Šitiek simbolių ir mistikos savyje talpinanti juoda yra be galo daugialypė: dabartinės kultūros plotmėje dažniausiai besisiejanti su mada (kai privalu turėti „mažą juodą suknelę“ spintoje), kuklumu ir saugumu. Tačiau gotai pasistengia pabrėžti juodos ir anapusinio pasaulio sąsajas, nusitrynusias reikšmes išskeldami į paviršių – jų subkultūroje juoda funkcionuoja kaip tam tikras atpažinimo kodas, ženklas, artikuluota prasmė – kitaip tariant, signifikacija. Juoda spalva per mirties izotopiją padeda siekti šokiravimo masinėje kultūroje ir atpažinimo – savojoje subkultūroje. Dar vienas iš būdų „išskelti“ mirties izotopiją – juodos spalvos kontrastas su nenatūraliai baltu, bekrauju veidu.

1.2.2. b. Santykis su mirtimi

Mirtis paprastai sietina su tuo, kas yra slėpinga, nepasiekiamą žmogaus supratimui, riba tarp šio ir anapusinio pasaulių. Viduramžiais mirtis buvo neatsiejama kasdienybės dalis: apie ją būdavo nuolat primenama („memento mori“), siausdavo epidemijos, gaisrai, vykdavo viešos mirties bausmės, vaikų mirtis būdavo priimama kaip natūralus dalykas. Tačiau gebėjimas mirtį priimti kaip neišvengiamybę laikui bėgant pakito – nuo *savaiame suprantamos* visuomenėje ji tapo *neigima*. Remdamasis išsamiu tyrimu, kurio metu aplankė per 400 kapinių, Urbainas teigia, jog kapinės veikia tarsi pasakymas, pranešimas, kuriuo gauname žinią apie tai, kaip kokioje nors visuomenėje duotu momentu suvokiama tikrovė, egzistencija²⁷. Kapinių architektūra ir epigrafai atskleidžia, jog industrinėse Vakarų šalyse mirtis pavirto tabu: „Nauja socialinės elgsenos forma, įsivyravusi Vakarų visuomenėje, – mirties nutylėjimas: geras, tinkamas gedėjimas yra toks, kurio negalima pamatyti ir kuriuo nesidalijama su kitais [...] visi istorikai, sociologai, antropologai, kurie imasi tyrinėti mirties temą, konstatuoja tą patį: kad socialinis diskursas apie mirtį išnyko²⁸“. Vadinasi, gotai mirtį perėmė kaip vieną pagrindinių rezervų, kaip akį rėžiančią priešpriešą: tai, kas visuomenei nepriimtina, jiems tapo žaidimo priemone (kojinės su kaukolėmis, karsto formos rankinukai, kaukolės-segtukai į plaukus, kaukolę primenantis makiažas, *etc.*).

Jei įdėmiau pažvelgtume į gotų atrodymą, omenyje turėdami mirties izotopiją: juodumą, nėrinius, plyšimus, baltą veidą, aliuzijas į vampyrus – galėtume sakyti, kad gotai

²⁷ Jean-Didier Urbain „Kapinės: mirties antropologija ir erdvės semiotika“, in *Baltos lankos nr. 29*, Vilnius: Baltos lankos, 2008, p. 208

²⁸ *Ibid*, p. 206

pozicionuoja save kaip gyvus numirėlius, teigdami, jog mirties tarsi nėra, nurodydami į amžiną gyvenimą. Urbainas užsimena, kad mirties baimė paskatino pradėti grimuoti numirėlius, o nagrinėjant epigrafus paaiškėja dvi pamatinės priešpriešos: tarp tokių numirėlių, kurie yra stabilūs, *nejudrūs*, t.y. tokie, kurie ilsisi arba guli, ir tarp tokių mirusiųjų, kurie *juda* [„jis iškeliavo“, „jis mus paliko“, „jis iškeliavo ilgoms atostogoms“ – A.S.]: „Siekiant suteikti prasmę pomirtiniam buvimui, inscenizuojami du scenarijai. Jie išreiškia dvi strategijas, du mėginimus paaiškinti išnykimą. Pirmasis mėginimas būtų egzotropinis. Jis susijęs su mirusiojo kaip keliautojo įvaizdžiu ir mirties kaip ribos peržengimo, iškeliavimo kitur įvaizdžiu. Kitas mėginimas – topofilinis. Tai noras likti vietoje, reziduoti. [...] Kilmės požiūriu pirmąjį būtų galima susieti su nomadine kultūra²⁹.“

Kas tuomet dar būtų gotai, jei ne klaidžiojantys, judantys, išsidažę numirėliai, provokuojantys nuolatinį priminimą apie mirtį? (Juolab, *klajokliškumas vs sėslumas* nurodo ir į kitą plotmę, gotų genties prigimtį.) Mirties iškėlimas į paviršių, buvimas savotiška jos personifikacija, paaiškina ir atmetimo bei pasibaisėjimo reakciją, kurią visuomenei kelia ši subkultūra.

Be to, kalbėdami apie ne-baimę, galėtume prisiminti Greimo Bebaimio Herojaus analizę, atliktą remiantis 33 liaudies pasakojimais. Neįvardinto Herojaus ieškojimo objektas buvo baimė³⁰: jis nieko nebijojo – nei mirties, nei numirėlių (iš kamino gabalais išsiveržusį numirėlį herojus sušildė savo kūno šiluma!), kovėsi ir nugalėjo patį Velnią. Tačiau mums įdomu tai, jog baimė pirmiausia – tai mirties baimė, o nebijojimas sietinas su buvimu ne visai žmogumi. Iš Greimo atliktų analizių paaiškėja, kad herojų galima prilyginti Perkūnui – ugnį valdančiai dangiškajai dievybei. Panašiai yra ir su gotais – viena vertus, jie nebijo mirties, kita vertus, save pozicionuoja kaip aukštesnę rasę (pusdievius?).

Kaip nuorodą į dieviškumą arba mirtį gotai linkę nešioti šiuodvi izotopijas turinčius simbolius; visgi absoliuti simbolių dauguma aktualizuoja mirties vertę. Populiariausi iš simbolių, kurie nešiojami kaip aksesuarai arba jais dekoruojami drabužiai, tai: mėnulis, kaukolės ir kaulai (tiek žmonių, tiek įvairių gyvūnų), kryžiai (krikščioniški, apversti aukštyn kojomis arba egiptietiškas „ankh“), vampyrų dantys, perskilusios širdys, voratinkliai, dirbtinis kraujas, juodos, raudonos arba nuvytusios rožės ir nakties sutvėrimai: katinai, gyvatės, šikšnosparniai, vilkai, varnos, vorai. Gyvūnai čia atlieka tarpinį vaidmenį, būdami it pereinamoje riboje tarp gyvenimo ir mirties: jie yra gyvi mirties simboliai. Atkreipiame dėmesį, kad tam tikra simbolių dalis yra naudojama ir masinėje kultūroje, tačiau gotai juos apverčia: aukštyn kojomis pasikabina kryžius, perskelia širdis, numarina rožes, pasidabina voratinkliais (kurie paprastai nubraukiami)... Tai dars kart įrodo siekį paminti visuomenės vertybes, iššaukti „svetimų“ reakciją. Didžiausią simbolių koncentratą gotai randa literatūroje, kurią išnaudoja kaip verčių rezervą.

1.2.2. c. Gotiškos tapatybės literatūrinės ištakos

²⁹ *Ibid*, p. 212

³⁰ Algirdas Julius Greimas *Semiotika*, Vilnius: Mintis, 1987, p. 187

Gotikinis romanas XVIII a. antroje pusėje buvo tipinis anglų literatūros žanras. Gotai iš tokios literatūros pasisėmė ypač daug įkvėpimo: ši suteikė pagrindines subkultūros vertes, įgalino siekti „grįžimo“ laiku, pabėgti nuo šiandieninės visuomenės, „išeiti“. Gotiškoje literatūroje tarpusavyje persipina romantiški, tamsūs elementai; viduramžiai, mistika, nerimas, siaubas ir antgamtiškos jėgos: vampyrai, vaiduokliai, vilkolakiai, gyvi numirėliai, raganos. Tokios literatūros siužetuose neretai aprašomi žmonės, įsitraukiantys į sudėtingas ir, neretai, piktavališkas antgamtiškas schemas, nukreiptas į bejėgę, nekaltą auką. Žymiausias gotiškų romanų rašytojais laikytini minėtasis Walpole'is („Otranto pilis“), Mary Shelly („Frankenšteinas“), Bramas Stokeris („Drakula“), E.A. Poe („Raudonosios mirties kaukė“), Anne Rice („Interviu su vampyru“) ir daugelis kitų. Šių autorių dėka subkultūrą pasiekia tam tikras viduramžių perdirbimas, mitologizavimas, iškeliamos specifinės vertės, kurios vėliau tampa pamatinėmis ar netgi pavirsta į stereotipus. (Pavyzdžiui, vyrauja įsitikinimas, kad iš visų stipriųjų alkoholinių gėrimų gotai labiausiai mėgsta absentą. Pasigilinus paaiškėja, kad šiuo gėrimu mėgavosi knygos „Interviu su vampyru“ veikėjas Lestatas iki paverčiamas vampyru. Stokerio Drakula taip pat yra pasakęs, jog absentas – tai afrodiziakas sielai. Vadinasi, gotikinių knygų turinys aktualizuojamas realiame gyvenime, perimant net ir smulkiausias detales.)

Lietuvoje ryškiausia gotiškos literatūros atstovė yra Jolita Skablauskaitė. Apibūdinant Skablauskaitės kūrybą teigiama, jog specifiniai rašytojos goticizmo bruožai – saviti erdvėlaikio parametrai, antžmogiškų būtybių kilmė, moterų personažų tipologija, kontraversiškas šeimos vaidmens traktavimas, naujoviška meilės, sekso, kūrybos, mirties motyvų interpretacija [...] kūriniuose dominuoja visi galimi gotikinės estetikos šaltiniai [...]: archajiški klodai, legendos, pramotės paieškos, griuvėsiai, pilys, kapai, koplyčios, gili praeitis, tolimi kraštai, gamtos visagalybė, žudikai, kraujomaiša, vampyrai, karstai, kerštas, kanibalizmas, nekrofolija, paranormalūs įvykiai, ertmės-kavernos (astronomijoje taip įvardijama kosminė tuštymė be žvaigždžių ir ūkų) ir t.t.³¹. Toks aprašymas nurodo į individualųjį universumą – pamatinę gyvenimo-mirties priešpriešą, kurios neigiamoje deiksėje susitelkia kone visos išvardytos sąvokos. Tai dar kartą susieja gotiškumo sampratą su mirties izotopija ir parodo, kad lietuvių literatūroje ir be pačios subkultūros gali atsispindėti gotiškos tendencijos. Kitaip tariant – tam tikras gotiškumo poreikis kultūroje yra savaiminis, vyraujantis platesne prasme (pvz. žiaurios liaudies pasakos); per jį vyksta mirties prijaukinimas. Skablauskaitė nėra subkultūros pasekmė – ji kūrė sau, gotų subkultūroje neregūruodama.

1.3 Gotiško įvaizdžio semos: palyginimas per kraštutinumus

Pasitelkime aktyvų goto aprašymą, kuris leistų išskaityti reikšmių ansamblį. 2007 m. „Cosmopolitan“ pasirodė straipsnis, kuris, kaip pavyzdinė reprezentacija, ypač tinkamas dėl to, kad yra lietuviškas: jame aprašoma į festivalį „Kunigunda Lunaria“ susirinkusi publika.

³¹ Jūratė Sprindytė „Gotikinės estetikos specifika Jolitos Skablauskaitės romanuose“ in *Colloquia* nr. 25, 2010, p. 117, 119: http://www.ilti.lt/failai/Nr25Colloquia_Str_Sprindyte.pdf

Kadangi „Cosmopolitan“ – merginoms iš masinės kultūros skirtas žurnalas, galime manyti, jog įrašas padarytas laikantis atstumo, stebint susirinkusius kaip grynus signifikantus:

„Čia žmonės kitokie. Jie visi – kaip meno kūriniai, į juos gera žiūrėti [...] merginos su baltų plunksnų sparnais, ragais, latekso kostiumais, viduramžių, baroko laikmečių suknelėmis, pirštinėmis, skėčiais nuo saulės spindulių, pudra balintais veidais, su vaikiškais karstais ant rankų, togomis, apsiaustais, metaliniais nagais...

Vaikinai aplink rinkosi avėdami pentinuotus batus, nešini ilgais skėčiais ar lazdelėmis dekoruotomis rankenomis, apsirėdę frakais ar kontiušais, cilindrais. Jie nesidrovėjo įspūdingo makiažo, primenančio juodojo teatro herojus ar velniškuosius klounus. Kai kurie jų dėvėjo ilgus latekso, odos ar juodo dermantino sijonus. Akių obuolius išbalinantys lęšiai jau prieinami kiekvienam. Tai nebe naujovė, kaip ir auskarai keisčiausiose veido vietose, tatuiruoti antakiai, mėlynu makiažo pieštuku paryškintos kraujagyslės, juodų siūlų kasos, juodi nuometai, kryžiai, skiauterės, drugio sparnų formos šukuosenos.“³²

Iš šio aprašymo regime euforinį santykį su *kitoniškumu* („čia žmonės kitokie“): gotams būdingas siekis kasdienį atrodymą paversti meno kūrinium, taigi – tam tikrų kaukių dėvėjimas, vaidmens prisiėmimas – *teatriškumas*. Įvairių detalių, aksesuarų pagalba kuriamas *demoniškumas* (baltų plunksnų sparnai, ragai, metaliniai nagai, baltos akys, drugio sparnų formos šukuosenos). Regimos *androginiškumo* apraiškos (vyrai su įspūdingu makiažu, ilgais juodais sijonais), mirties *bebaimiškumas* (balinti veidai, vaikiški karstai ant rankų, juodi nuometai, kryžiai), nuorodos į fetišizmą – *erotiškumas* (latekso kostiumai, sijonai), *aristokratiškumą* ir *senoviškumą* (viduramžių, baroko laikmečių suknelės, apsiaustai, togos, skėčiai nuo saulės, lazdelės dekoruotomis rankenomis, frakai, kontiušai, cilindrai, mėlynu makiažo pieštuku paryškintos kraujagyslės); kūno *dirbtinumas* (akis išbalinantys lęšiai, auskarai įvairiose veido vietose, tatuiruoti antakiai). Dominuoja *tamsumas* (juoda spalva), kuriam dar labiau sustiprinti, kaip kontrastas pasitelkiama nenatūralus šviesumas (bekraujis, baltas veidas). Gotai – tai „meno kūriniai, juodojo teatro herojai ar velniškieji klounai“ – jiems būdingas *tamsumas*, *kūrybiškumas*, *anapusiškumas*.

Signifikanto ir signifikato susijungimas (ženklų sudarymas), arba dvišalės presupozicijos santykis, apibrėžiantis sudarytą ženklą, vadinamas signifikacija³³. Norėdami išskirti goto tapatybę sudarančias mažiausias reikšmės dalis (semas), turėtume aprašyti labiausiai nuo šios subkultūros besiskiriančią kultūrinę grupę, vardan išryškėtų per skirtumus kylančios reikšmės.

Jeigu gotus laikytumėme *demonizuotais*, tai didžiausia priešprieša jiems būtų „gražuolės“ – grožio idealais laikomos merginos bei moterys, kurias masinė kultūra linkusi *sudievinti*. Satkauskytė šias dvi grupes įvardija kaip „didžiausią skonio priešą“.

Gotai paprastai siejami su mirties garbinimu, satanizmu, anapusybe – visu tuo, kas yra

³² <http://www.cosmopolitan.lt/ivaizdis/kunigunda-lunaria07-gyvenimas-yra-laiko-svaistymas.d?id=13114704>

³³ <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/signifikacija>

žemiau: *pragariška*, antgamtiška. „Gražuolės“, tuo tarpu, gali būti įvardijamos kaip „*deivės*“ ar „ikonos“: vadinasi, joms priskiriama *dieviškumo* semantiška ir į jas galima lygiuotis, jų galima siekti, jomis žavėtis. Kultūroje „gražuolės“ yra dangiškos, todėl jos nežeidžia, nerėžia.

„Gražuolių“ siekis – amžinas grožis, gotų – amžinas gyvenimas. Todėl pirmąsias galėtume tapatinti su miegančiosiomis gražuolėmis, kaip siekiamybe, o gotus – su prisikėlusiais numirėliais. Užsimindami apie „gražų“ miegą galime pasitelkti Sauliaus Žuko analizę, kurioje miegas tapatinamas su perkėlimu anapus – panirimu į išsvajoto „ilgo ir laimingo gyvenimo tėkmę“. Pasak Žuko, kvėpalų reklamų autoriai, vaizduojantys palaimingai miegančius modelius, neretai žada: „...jūs liksite amžinai jauni, kuriems viskas – dar prieš akis, nors tuo pat metu reikia parodyti bėgantį laiką, kuris turi virsti amžinybe“³⁴. Tai yra tam tikras nemirtingumo siekis, tačiau visiškai per kitą ašį, nei to siekia gotai: „gražuolės“ stokoja jaunystėje sustingusio laiko, o gotai neigia mirtį, patys tapdami jos personifikacija. Tad gauname priešpriešą, kurią juokais galėtume pavadinti „*pasakų princesės vs apiplyšę numirėliai*“.

Toliau sekdami mirties izotopija, prieiname prie didžiausio kontrasto gotiškame atrodyme: balto veido. Gotų aprangos juodumas kontrastuoja su nenatūraliai blyškia kūno oda, todėl jie vengia tiesioginių saulės spindulių (kartais nuo saulės dangstydami po nėriniuotais skėčiais), balina odą kosmetikos priemonėmis. Galėtume sakyti, kad turėdami galimybę, gotai greičiausiai lankytųsi „lunariume“: kokiam nors fantastiniame mėnulio šviesą skleidžiančiame aparate, kuris suteiktų odai permatomą, blyškų „anti-įdegį“. Siekiui odai suteikti nenatūralumo, numirėliško baltumo įspūdį, galėtume priskirti *negyvumo* semą. Tuo tarpu „gražuolės“ vertina vasaros spalvos įdegį visais metų laikais, dirbtinės saulės – soliariumo – suteikiamą odos atspalvį. Veidą gotai linkę balinti pačia balčiausia pudra, o „gražuolės“ – ją *pagyvinti* nenatūraliai oranžine, rožine ar ruda spalva. Taigi, čia susiduria blyškumas ir spindesys – bekraujįs *negyvumas* ir jaunatve žydintis *gyvumas*.

Kadangi tradicinis gotiškas įvaizdis paremtas juoda spalva arba keliais ryškesniais atspalviais (raudona, violetinė, balta), tokiam įvaizdžiui priskirtina *tamsumo* semantiška. Tuo tarpu „gražuolės“ linkusios rinktis šviesias, pastelines arba akį rėžiančias spalvas, auksu ar sidabru tviskančias medžiagas, todėl galėtų būti siejamos su *spalvingu ryškumu*. (Anot Satkauskytės, dar tiksliau papildyti šias sąvokas būtų galima gotams priskiriant *tamsų ryškumą*, o „gražuolėms“ – *šviesų ryškumą*.³⁵)

Gotams būdinga viduramžių ar karalienės Viktorijos laikų drabužiai: ilgos suknišios, ilgi paltai, nėriniuotos rankovės, liemenės, raukiniai, korsetai. Kitaip tariant – ne šio laikmečio, *senoviškumo* bei *aristokratiškumo* semos. Jiems taip pat būdinga „pasidaryk pats“ (brikoliažo, meistravimo) kultūra, kada drabužiai tampa *kūrybiškumo* įrodymu, saviraiškos forma ir yra perdaromi, persiuvami, pertvarkomi savaip, siekiant pripažinimo grupės viduje. Gotai

³⁴ Saulius Žukas *Teksto gilumas. Semiotiniai etiudai*, Vilnius: Baltos lankos, 2010, p. 176

³⁵ Dalia Satkauskytė „Skonio strategijos jaunimo subkultūrose“, in *Baltos lankos nr. 35*, Vilnius: Baltos lankos, 2011, p. 120

nevengia ir „antrų rankų“ parduotuvių, kur galima rasti ką nors vienetinio, originalaus, nors ir išėjusio iš mados. „Gražuolės“, tuo tarpu, seka naujausiomis mados tendencijomis, jos yra vartotojiškos kultūros kelrodis, tad joms būdingas *naujumas*.

Gotai sietini ir su *androginiškumu*, kitaip tariant – lyties niveliavimu, nebuvimu (graikų kalboje „*androginus*“ – nei vyras, nei moteris). Tiek vyrams, tiek moterims būdinga darytis makiažą (*mirtinai* baltas veidas, juodai apvestos akys), „nenatūralias“ šukuosenas (pvz., pusė galvos – nuskusta; nenatūralus pašiauštumas, susivėlimas – tam tikras netvarkingumas, tarsi pabudus iš patalo). Dauguma gotiškų drabužių: ilgi sijonai, korsetai, šortai, paltai žemę siekiančiais skvermais, nertiniai; batai su itin aukšta platforma – yra dėvimi nepriklausomai nuo lyties, nors labiau nurodo į *moteriškumą*. Tokie apdarai linkę slėpti bei maskuoti lytį, todėl jiems galėtume suteikti *uždarumo* semą.

Tuo tarpu „gražuolė“ *moteriškumą* pabrėžia ir atidengia: ilgi plaukai, ilgi nagai, drabužiai su iškirptėmis, trumpi sijonėliai, batai, turintys ploną bei aukštą kulną... Gražuolės antroji pusė nė už ką nesivilkų jos drabužiais. Toks moteriškas ansamblis, skirtas atidengti ir paryškinti figūrą, sietinas su *atvirumo* sema.

Priešprieša kyla ir emociniame lygmenyje. Gotai paprastai sietini su gilaus liūdesio emocija, *liūdnumo* sema, kuris gali vesti ir iki kraštutinumo – depresijos. (Prieš porą metų JAV buvo atliktas tyrimas, kurio metu stebėta per 3,5 tūkst. 15–18 m. paauglių. Rezultatai atskleidė, kad gotai iš tiesų yra kur kas labiau linkę į depresiją ir savęs žalojimą nei „neutralūs“ individai. Tyrimo rezultatai pagrįsti nuostata, jog gotiškumas – tam tikra liūdesio išraiška, kuri gelbsti kovojant su minėtuoju sutrikimu, todėl šią subkultūrą neretai renkasi asmenys, kuriems palengvėja, liūdesį perkėlus į išorę³⁶.)

Pozuodami gotai neretai stengiasi nesišypsoti, todėl liūdesys gali būti dėvimas ir kaip kaukė (kaukė ant kaukės). Tuo tarpu „gražuolės“ pasižymi naiviu, vaikišku džiugesiu, tad joms būdingas *džiaugsmingumas*.

Abiem grupėms būdinga *dirbtinumo* sema, kurią sudaro:

- Deformuotos kūno formos (gotai: korsetai, aukšti batai su platforma; „gražuolės“: krūtinės deformacijos, bateliai itin aukštais, plonais kulnais).
- Makiažas (gotai: juodai apvestos akys, juodos arba raudonos lūpos, balti, juodi arba raudoni akių lęšiai, baltas veidas, nupiešti, itin plonų ir nenatūralių formų antakiai – kaukolės izotopija; „gražuolės“: priklįjuojamos blakstienos, ryškių spalvų lęšiai, paryškintas veidas, storai nupiešti antakiai, daug „natūralaus“ makiažo).
- Nenatūraliai atrodantys plaukai (gotai: dažniausiai – juoda arba raudona, asimetriški išskutinėjimai, perukai, *pašiauštumas*; „gražuolės“ – peroksidai arba juoda spalva, *prigludinta* šukuosena).
- Tam tikros deformacijos epidermio lygmenyje (gotai: minėtas odos balinimas, įvairūs auskarai, tatuiruotės, implantai po oda ir pan; „gražuolės“: įdegis,

³⁶ <https://www.inverse.com/article/5719-goths-really-are-sad-says-science>

dirbtinai padidintos lūpos ar kitos kūno dalys, permanentinis (išstatuiruotas) makiažas, balinti dantys, priklijuojami nagai, priauginami plaukai).

- Emocijos (gotai tapatinami su nuolatinio liūdesiu, „gražuolės“ – su naiviu džiaugsmu).

Tiek gotams, tiek „gražuolėms“ būdingas perdėtas lieknumas. Gotų grožio idealas yra „natūraliai“ lieknas asmuo – toks, kuriam tiktų *skeletiško* sema (nuoroda į Viduramžių architektūrą), o „gražuolės“ tobulos figūros siekia sportuodamos arba laikydamosi alinančių dietų. (Limožo universiteto profesorius Ivan Darrault-Harris, kalbėdamas apie anoreksiją, teigia, kad pagrindinis badavimo siekis – būti sutvertam ne kaip žmogui, panaikinti kūniškumą, nebūti mėsa. Vadinasi, siekiant savotiškai patirti pasaulį, atsiranda priešprieša *žmogus vs ne-žmogus*.)

Tiek gotams, tiek „gražuolėms“ būdingas drabužių *plevenimas, permatomumas*. Tik pirmųjų atveju tai būtų *vaiduokliškas*, antrųjų – *angeliškas*. Gotų *permatomumas* sietinas su plyšimais (suplėšytos pėdkelnės, skylėtos kelnės, skylėti nertiniai ar megztiniai, drabužiai iš tinklelio) ir palaidomis, neaptemptomis aprangos detalėmis (žemę šluojantys sijonai, vėjo plaikstomi paltų skvernai, rankovės su kliošais, apsiaustai), juodais nėriniais. Gotai atrodo it prisikėlę, apiplyšę numirėliai, *ne-gyvenimo* plotmės atstovai. Tuo tarpu „gražuolėms“ būdingas odą arba moteriškas formas atidengiantis tiulis ar šilkas, kurių *plevenimas* yra *angeliškas*. Be to, *plevenančiai* aprangai būdinga tam tikra pasirodymo-išnykimo priešprieša. Pasirodymą-išnykimą galime susieti su *erotiškumu*.

Sugrupavę gautąsias semas į vieną, gautume universalų, goto tapatybę nusakantį semų rinkinį. Semiotinį goto autoportretą sudaro *teatriškumas, demoniškas, tamsus ryškumas, senoviškumas, kūrybiškumas, androginiškumas, uždarumas, negyvumas, liūdnumas, pašiaušumas, dirbtinumas, skeletiškas, vaiduokliškas, erotiškumas*.

Nors gotai apsimeta „lokišais“ („mums nesvarbu kito nuomonė, mes veikiame patys sau“), paaikškėja, kad jie laikosi tokio paties režimo, kaip ir „gražuolės“ – siekia įtikti kitam, atitinkdami savąjį atrodymo modelį. Masinės kultūros atstovai lieka kažkur tarp šių dviejų grupių, tarp periferinių kultūros darinių – tarp *demonišku* gotų ir *angelišku* „gražuolių“. Satkauskytė tokius – nei apranga, nei ypatingu skoniu neišsiskiriančius asmenis vadina „neutraliais“ (šį terminą pasiskolinome), teigdama, kad jie „funkcionuoja kaip aiškios skonio strategijos neturinti arba jos neafišuojanti grupė, kurios fone ir atsiskleidžia šių subkultūrų savitumas³⁷“.

1.4 Goto naratyvinis takas

Greimo naratyvinėje gramatikoje naratyvinis takas apibrėžiamas kaip loginė naratyvinių programų (NP) seka, kurioje kiekvieną NP presuponuoja NP. Kai subjektas įrašomas į

³⁷ Satkauskytė, *op. cit.*, p. 120

naratyvinį taką, jis įgyja aktantinius vaidmenis [*subjektas, vertės objektas, pagalbininkas, priešininkas, anti-subjektas, lėmėjas* – A.S.], kurie kiekvienos NP aprėptyje apibrėžiami pagal subjekto užimamą padėtį take ir pagal junkcijoje su juo esančius vertės objektus.³⁸ Kitaip tariant, naratyvinis takas – tai pasakojimo pagrindas, susidedantis iš kelių etapų.

Goto naratyvinis takas prasideda apsiirengimu ir baigiasi sankcija viešojoje erdvėje. Kadangi žmogaus noras save patirti įrašytas vidujai kaip nuolatinė stoka, goto, kaip kolektyvinio subjekto, siekis – sukonstruoti save kaip vertės objektą (O_v). Kuriant savą atrodymą lemiamą reikšmę įgyja apranga. Greimas apie tai mąstė, teigdamas: „Apsirengti – rimtas dalykas, čia išnaudojami visi sintagmatiniai sugebėjimai: štai gyvenimo atkarpa, „išgyventa“ kaip ištinė pasirinkimų seka ir pamažu pasibaigianti vertės objekto sukonstravimu.“³⁹ Susikurti tam tikrą išvaizdą – vadinasi, įgyti kompetenciją (t.y., galėti veikti). Konjunkcija su vertės objektu pasiekama dvejomis kryptimis: per žvilgsnį iš savų ir svetimų. Įgiję kompetenciją gotai tampa pripažįstami ir yra atpažįstami tiek masinėje kultūroje, tiek savojoje terpėje.

Pasitelkę ištrauką iš Hodkinsono knygos matome, kad ruošimasis išeiti į viešą renginį, į utopinę (atlikties) erdvę, yra išsamus kasdienybės teatralizavimo pavyzdys, kurio tikslas – žiūrovo žvilgsnis:

„Artėjant vakarui sugrįžtame į viešbutį, kad galėtumėm „apsigotinti“ (angl. to goth-up) – tai reiškia, atsižvelgiant į specifinį grupės skonį, savo atrodymą paversti kuo įspūdingesniu. Šis procesas pats savaime yra svarbus socialinis renginys, kurio metu vyksta kolektyvinis apsiirengimo dilemų sprendimas, bendrai suteikiama pagalba: šukuojant plaukus, darant šukuosenas, užsegant neįprastose drabužių vietose įtaisytus užtrauktukus. Šį procesą nenutrūkstamai lydi fone skambanti gotiška muzika. Metai iš metų trukęs lankymasis renginiuose, kitų gotų stebėjimas, įsitraukimas į tam tikras medijas, lankymasis specializuotose gotiškų drabužių parduotuvėse, skaitmeninių muzikos diskų vidinių viršelių nagrinėjimas [su grupių fotosesijomis – A.S.] kiekvienam iš mūsų suteikė nuodugnų supratimą apie tai, kokie drabužiai, makiažas bei šukuosena greičiausiai sulauks kitų gotų susižavėjimo. Kai pagaliau atvykstame į renginį, nekantraujame tiek išvysti draugus bei iš įvairių šalies vietų atvykusius nepažįstamuosius, tiek pademonstruoti savo gebėjimą išsiskirti iš tokios didelės minios. Tai yra ir mėgavimasis bendru identitetu, ir savotiškos varžybos su išskirtinėmis, net jei ir sudėtingomis, taisyklėmis.“⁴⁰

Atkreipkime dėmesį, kad pats rengimosi ritualas taip pat reikalauja tam tikros kompetencijos: rengimasis jau yra pastarosios rezultatas. Gotas jau turi „nuodugnų supratimą“ apie tai, kas kelia susižavėjimą – jis žino, koks įvaizdis yra priimtinas ir padės sulaukti pripažinimo (arba nuostabos). Pasikartosime, kad pasitelkę atrodymą gotai kreipiasi į dvi auditorijas, dvejomis kryptimis. Iš savosios subkultūros jiems reikalingas pritarimas, iš masinės kultūros – tam tikro laipsnio atmetimo reakcija (nuostaba, šokiravimasis). Žiūrovas jiems būtinas kaip

³⁸ <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/naratyvinis+takas>

³⁹ Greimas („Apie netobulumą“), *op. cit.*, p. 73

⁴⁰ Hodkinson, *op. cit.*, p. 2

teisiantysis lėmėjas, kritiškai įvertinantis kompetenciją. Dviem skirtingoms auditorijoms priklausančio lėmėjo užduotis – įvertinti (sankcionuoti), ar subjektas pasiekė konjunkciją su O_v – kitaip tariant, ar jis laikytinas *tikru* gotu. Gauti dvejopą įvertinimą galima nebent viešose vietose, todėl gotams esmiškai svarbūs renginiai (tai jiems – utopinė erdvė): būtent dėl šios priežasties kaip makrodiskursą pasirinkome festivalį.

Nors subkultūros atstovai save išstato bei protestuoja, pati subkultūra, kaip paaiškėja, net nėra revoliucija – tai daugiau teatras. Galėtume atsargiai teigti, kad gotai šiuo atveju yra paviršutiniai – jie gėrisi vieni kitais. Be to, čia galime įžvelgti ir tam tikras *dieviškumo* apraiškas: noras save susikurti yra kapringas.

2.2 GOTAI LIETUVOJE

Gotų subkultūra Lietuvoje pradėjo vystytis iškart po Nepriklausomybės atgavimo – 1990-aisiais. Tuomet susikūrė iki šių dienų koncertuojanti, seniausia gotikinio roko grupė Lietuvoje tituluojama „Siela“ bei, po metų, – „Mano Juodoji Sesuo“. Daugiausiai muzikinių gotikinio roko ar jo atšakų grupių susibūrė tarp 1997–2008 m.: „Liūnuosna“ (1997 m.), „Anapolis“ (1997), „Xess“ (2001), „Strangers In Avalon“ (2003), „Comedia d’el Arte“ (2005), „Saprophytes“ (1998), „Daddy’s Dolls“ (2006), „Dancing Crow“ (2008) ir kitos.

Intensyviausias subkultūros klestėjimo laikotarpis buvo ties 2002–2010 m. Tuomet Vilniuje veikė galerija „Skliautai“, kurios rūsyje kas mėnesį vykdavo šokių muzikos vakarėliai „Dance Macabre“, specifiniai koncertai – klubuose „Mulen Ružas“, „XI20“, „Musè“ ar „Vault“. Kasmet būdavo organizuojami festivaliai „Naujas kraujas“, „Creeper Fest“, „Nordic Audio Modern“, „Icetodiron“, „Velnių malūnas“, pavieniai renginiai („Creeper Ball“, „New Romantics Night“, „Shock Therapy“) ar pavieniai festivaliai („HalloweenFest“, „Drop Dead Festival“). Aštuonerius metus iš eilės – nuo 2002 iki 2010 m. – vyko ir tuo metu didžiausias gotikinės muzikos festivalis Baltijos šalyse „Kunigunda Lunaria“, trukdavęs tris pirmojo gegužės savaitgalio dienas skirtingose sostinės vietose.

Iš visų išvardytų renginių bei festivalių šiuo metu įvyksta 2-3 per metus, o iš gotikinių grupių retkarčiais kažkur dar sušmėžuoja „Siela“. Besibaigiant pirmajam XXI a. dešimtmečiui liovėsi veikęs gothic.lt – interneto forumas, pilnai funkcionavęs nuo 2002 iki 2009-ųjų. Užsidarė Vilniaus Pilies g. įsikūrusi alternatyvių darbužių parduotuvė „Fantasmagoria“, o kadaise buvęs festivalio tinklalapis kunigunda.lt pavirto į kažkieno asmeninį tinklaraštį. Šie bei dar daugiau įvairių ženklų signalizuoja, kad gotų subkultūrą Lietuvoje ištiko savotiška krizė, tam tikras lūžis. Kadangi konjunkcija su vertės objektu pasiekama bendrų susibūrimų vietose, o gotus suburia muzikos koncertai bei festivaliai, panagrinękime porą iš jų.

2.3 Festivalis kaip makrodiskursas

Makrodiskursas – tai didelės apimties tekstas, tam tikra pasakymo sistema (pasakymas – sakymo akto rezultatas⁴¹). Kadangi gotams svarbus matomumas, pagrindinė rodymosi erdvė yra vieši renginiai, muzikos koncertai. Tokius vyksmus galime prilyginti šventei (laukimo jaudulį besiruošiant minėjo ir Hodkinsonas). Šventė – tai bendrumas, tobulo bendrumo formos manifestacija, kurios esminė galia – sutelkti žmones⁴². Šventės metu įgyvendinama ne artimųjų ar mylinčiųjų, bet anoniminės minios intymi emocinė bendrybė⁴³. Remiantis šiomis idėjomis, į festivalį galime žvelgti kaip į šventę, pasižyminčią bendromis vertėmis.

„Kunigunda Lunaria“ ir „Mėnuo Juodaragis“ – tų pačių žmonių organizuojami kasmetiniai renginiai, sietini gotiškos scenos. Festivalius jungia mėnulio figūra, suteikianti mistišką bei tamsų skaitymo tinklelį (skaitymo tinklelis – tam tikras semantinės prigimties atpažinimo „kodas“), tačiau šiuodvi „šventės“ yra ganėtinai skirtingos. Esminė skirtybė – „Kunigunda Lunaria“ buvo gotams skirtas festivalis, kuris nūdien yra išnykęs, o su baltiškumu sietinas „Mėnuo Juodaragis“ šiomet švęs dvidešimtąjį jubiliejų. Darome prielaidą, kad kažkas priimančioje vakarietiškoje subkultūroje – Lietuvos kultūroje – turėtų būti kitokio: kažkas, paskatinęs gotus transformuotis. Paieškoti kitimo apraiškų bandysime apžvelgdami „Kunigunda Lunaria“ plakatus ir tarp dviejų festivalių esančią ribą.

2.3.1 „Kunigunda Lunaria“

„Kunigunda Lunaria“ – tradicinis alternatyvios muzikos festivalis, su vienerių metų pertrauka vykęs aštuonerius metus: nuo 2002 iki 2010 m. (2009 m. nevyko). Tai buvo tris dienas skirtingose Vilniaus erdvėse organizuojamas gaivališkas (šis žodis dažnai figūruoja spaudoje) muzikos ir meno vyksmas, pritraukdavęs į sostinę gotiško stiliaus atstovų iš aplinkinių miestų bei šalių. Festivalyje skambėdavo nuo elektronikos iki *industrial*, nuo metalo ar gotikinio roko iki *neo-folkloro* žanrų muzika – visa, ką galėtume sutalpinti žodyje „gotika“.

Festivalio lankytojų laukdavo ne tik koncertai, bet ir kultūrinė programa. Tai būdavo ekskursijos po *ne-lankytinas* sostinės vietas, degustacijos, performansai ar parodos, rodomi gotiški filmai. Štai 2007 m. „Kunigunda Lunaria“ dalyviai galėjo susipažinti su mažiau žinomomis, legendomis apipintomis vietomis, pavyzdžiui, Medininkų vartais, velnių ir raganų subatvakarius menančia Bastėja, VU Botanikos sodu, Katedros požemiais, Vilniaus rotušė, Vilniaus getu.

Festivalio vieta kasmet keisdavosi: „Kunigunda Lunaria“ yra vykusį Vaidilos teatre, Lietuvos

⁴¹ <http://www.avantekstas.flf.vu.lt/lt/pasakymas>

⁴² Arūnas Sverdiolas „Žaidimo, simbolio ir šventės ilgesys“, in *Baltos lankos* nr. 10, Vilnius: Baltos lankos, 1998, p. 152

⁴³ *Ibid*, p. 156

Architektų Sąjungoje, muzikiniame klube „Niujorkas“, rūsyje po Šiuolaikinio meno centru, klube „VAULT“, ant Tauro kalno esančiame „Mulen Ruže“. Neretai buvo pasirenkamos renginiams nepritaikytos, apleistos ar kitaip neįprastos vietos, rūšiai. Vienas išpūdingiausių festivalių 2007 m. vyko senojoje Vilniaus elektrinėje – dabartiniame „Energetikos ir technikos muziejuje“.

Kunigunda – moteriškas, vokiškos kilmės vardas. Sen. vokiečių kalba „kunni“ – tai „giminė“, o „gund“ – kova. Lunaria – lotyniškas vardas, reiškiantis panašumą į mėnulį, „kaip mėnulis“; tai yra konkrečios gėlės, augančios vidurio ir pietų Europoje, pavadinimas. „Kunigunda Lunaria“ galėtume perfrazuoti kaip „kovinga mėnulio giminė“, po kurios vardu į festivalį susirenka juodai pasidabinusi publika. Mėnulio figūra atsikartoja ir festivalio logotipe, kurį sudaro mėnulio pjautuvas ir pypkutę dūmojančio pinčiuko figūrų samplaika.

„Kunigunda Lunaria“ buvo išskirtinai gotų, *tamsių* menų bei miesto festivalis, sietinas su kultūra ir kitokio Vilniaus pažinimu. Tačiau, dėl tam tikrų priežasčių, jis taip ir netapo tradiciniu. Bandydami apčiuopti, kaip įvyko festivalio esmės praradimas, pasitelksime vizualinio diskurso – festivalio plakatų – analizę.

2.3.1 a. „Kunigunda Lunaria“ plakatai

Kiekvienas vizualus tekstas turi dvi plotmes – išraiškos ir turinio. Išraiškos plotmė sietina su plastiniu matmeniu, turinio plotmė – su figūratyviu lygmeniu. Aštuonerius metus vykusi „Kunigunda Lunaria“ turėjo aštuonis plakatus, kuriuos panagrinėsime remdamiesi Greimo plastine ir figūratyvine analizėmis.

Plastinis matmuo kviečia į vaizdinį diskursą žvelgti ne įprastu būdu, o ignoruojant referencinį išpūdį, suskliaudžiant figūras; dėmesį atkreipiant į spalvas, formą bei kompoziciją. Figūratyviame lygmenyje galime „atpažinti“ realaus pasaulio figūras (atsakydami į klausimą „kas pavaizduota?“), jas sugrupuoti ir nustatyti jų tarpusavio santykius. Šiomis analizėmis sieksime pasiaiškinti, kokios iš goto tapatybę sudarančių semų reiškiasi plakuose ir pabandysime apčiuopti numanomą kismą.

Renginio plakatas pasižymi ne tik informacine funkcija. „Britannica“ enciklopedijoje plakatas apibūdinamas kaip viešai eksponuojamas popierinis skelbimas, kurio tikslas – patraukti praeivio dėmesį⁴⁴. Prie to galėtume pridurti, jog plakatas kartu – it tam tikras kvietimas, renginio turinį įreikšminantis vaizdu, kurio užduotis – vertes atspindėti taip, jog su adresatu būtų sukurtas euforinis santykis.

Plastinis matmuo. Atkreipiame dėmesį, kad plakatų plastinis matmuo neaptariamas išsamiai: dėmesys atkreipiamas tik į tam tikrus, su kitimu susijusius, aspektus. Trumpai apžvelkime

⁴⁴ <https://www.britannica.com/topic/poster>

keletą bendrų, visiems plakatams būdingų elementų. Visuose „Kunigunda Lunaria“ plakatuose (išskyrus 2004 m.) vyrauja šalti atspalviai: rusva, mėlyna, pilkšva, žalsva, juoda spalvos. Išskirtiniai yra 2007 ir 2010 m. plakatai, kuriuose tamsumą šiek tiek „atskiedžia“ blyškiai gelsva, sudarydama priešpriešą *tamsa vs šviesa*. Plakatų spalvos visad esti nevientisos, neryškios, „išblukę“, besimaišančios su atspalviais (chromatikos nykimas). Pirmesnieji plakatai yra ryškūs, o vėliau spalvos pradeda nykti, gausu susiliejiimo. Dauguma plakatų yra „keliasluoksniai“: t.y. kiekvienas jų turi ne vientisą, o sudėtinį foną. Dažniausiai tai – pirmame plane esantis tekstas, už jo besiliejami „blankuma“, kuri dengia centre ar periferijoje esančius elementus, ir už pastarųjų regimas dar vienas sluoksnis. Plakatuose vyrauja kontrastas *tamsumas vs ryškumas*, 2004 m. atveju pereinantį į *tamsų ryškumą*. 2002–2007 m. plakatai yra atviros kompozicijos, kadangi juose matomi elementai pratęsimi už plakatų ribų. Tuo tarpu porai paskutiniųjų metų – 2008 ir 2010 m. – plakatų būdingas „uždarumas“: išbaigtos kompozicijos, kuriančios priešpriešą *atvirumas vs uždarumas*. Didesnė dalis vaizdų – statiški, aktualizuojantys priešpriešą *statika vs dinamika*: statika kuriama dėka sustingusių, pavienių elementų, o dinamikos įspūdį sudaro pasikartojantys, „štampuoti“ vaizdiniai, kurių padaugėja ties festivalio pabaiga.

Figūratyvinis lygmuo. Apie tam tikrą subkultūros silpnėjimą pradeda signalizuoti blunkančios, miglotos plakatų spalvos. Visuose plakatuose, išskyrus 2007 m., regime dažniausiai tamsią, pavienę figūrą: ji būva arba centre, arba periferijoje. Vienumas suteikia individualizmo vertę ir aktualizuoja priešpriešą *vienas vs daug*, kitaip tariant – individas prieš visuomenę. Jei plakatuose figūros kartojasi, tuomet jos „štampuojamos“ – yra visos kaip viena, tarsi netenkančios savasties. Tai ypač pasireiškia likus porai-keliems metams iki festivalio pabaigos. Jei vaizduojami žmonės, šie dažniausiai pasižymi universaliomis, gotui būdingomis semomis (*tamsumas, liūdnumas, dirbtinumas, vaiduokliškumas, etc*). Pabandykime išsamiau apžvelgti kiekvieną iš plakatų, pasitelkdami abidvi – išraiškos ir turinio – plotmes.

2002 m.

Plastinis matmuo (PM): Didžiąją plakato dalį sudaro raidiniai elementai, o pačiame viršuje regime ypatingai blankų vaizdą, kuriame galime atpažinti šviesų elementą, aktualizuojantį priešpriešą *šviesu vs tamsu*. Centrinis elementas yra judesyje, *dinamiškas*, susijungiantis su *statišku*, metališku, periferijoje esančiu elementu. Už centrinio elemento matyti pasikartojantys, ritmingi, blizgūs dariniai, kuriantys priešpriešą *blizgu vs blanku* su horizontaliai besikartojančiais, matiniais stačiakampiais.

Figūratyvinis lygmuo (FL): Pirmajame plane regime surakintą, supančiotą, statišką žmogaus (greičiausiai moters) figūrą. Ji – palinkusi prie stalo, apsirengusi suplyšusiais (ar suplėšytais) baltos spalvos drabužiais. Priešprieša tarp *šviesu* ir *tamsu* rodo, kad moteris yra priešinga su tamsumu siejamam gotiškumui, todėl darome prielaidą, jog plakate įvaizdinta žiūrinčiojo į plakatą („neutralaus“ žmogaus) situacija. Figūros rankos – surakintos, burna – užkimšta, akys užrištos, o plaukai dengia ausis: tad ji negali matyti, negali judėti, kalbėti ar girdėti. Šiuo atveju aktualizuojama priešprieša tarp *jusliškumo* ir jo nebuvimo (*abejingumo*): figūros juslės yra apribotos, o vienintelė likusi yra lytėjimas: figūros rankos – *dinamiškos*, siekiančios *statiško* objekto priešais save. Toks priverstinis juslių nebuvimas sietinas su XVII

a. japonų patarlės įvaizdinimu: trimis beždžionėmis, kai kiekviena iš jų simbolizuoja blogio nematymą, negirdėjimą ir nekalbėjimą. Blogio neminėjimas siejasi su buvimu geru žmogumi. Vadinasi, moteris yra *priverstinai* gera, tad galime įžvelgti kontrastą tarp *nuolankumo* ir *pasipriešinimo*: priklausymo šiuolaikiniam, krikščioniškomis vertybėmis grįstam pasauliui („neutralai“) ir subkultūroms, kurios priešinasi.

Moters rankos ištiestos link agregato, stūksančio ant stalo: lytėdama ji tarsi bando užčiuopti, kas tai. Įsivaizduokime paprastą žmogų, kuris nėra nieko girdėjęs ar matęs apie gotišką muziką ar, juolab, tokios muzikos festivalį. Nors su gotais susijusios asociacijos paprastai yra neigiamos, šiuo plakatu žiūrovas kviečiamas per prisilietimą (susipažinimą) transformuoti savo būklę iš abejingo į visą regintį, girdintį ir jaučiantį. Tad *atsiribojimas* arba tam tikras *nuolankumas* vaizduojamas kaip specifinė, įkalinanti būseną, kurią galima pakeisti prisilietus. Agregatas, kurio link siekia plakato figūra, yra fizinis, realus prietaisas, o ne abstraktus darinys. Dėl to galime daryti prielaidą, jog žiūrovas yra kviečiamas pažadinti jusles ir prisiliesti prie kažko konkretaus – realaus festivalio, kurį sudaro (už agregato esantys žodžiai) „koncertai, filmai, parodos, *fetish, dance*“.

Figūros užnugaryje regėti blizgios (taigi – dirbtinės) penkiakampės žvaigždės. Ji jų nemato, nejaučia. Dinamiškos žvaigždės sietinos su Europos Sąjungos simbolizmu; jų reikšmė yra dviguba: tai ir *tarptautiškumas* (festivalis – ne vietinės reikšmės), ir *žvaigždiškumas*, nes dalyvaujančios grupės – žanro žvaigždės. Už žvaigždžių esanti matiška, medinė tvora ar gardas sietinas su kaimišku, *paprastumu*, taigi – agrarine Lietuva. Festivalio, kuris vadinasi „Kunigunda Lunar Fest“, pavadinimą lydi prierašas: „Pirmasis *gothic/darkwave* festivalis Baltijos šalyse“, susisiejantis su apribotą figūrą, kuri kviečiama pirmą kartą *prisiliesti*, dalyvauti. Po užrašų išsidėsto padieniui išrašytos festivalio vyksmo vietos (Vilniaus dailės akademija, Vaidilos teatras, klubas „Pepsi Zet“ ir „Skalvija“) ir jose grosiančios grupės.

2003 m.

PM: Tai – vienintelis plakatas iš visų, kuriame regime *blizgumo ir matiškumo* priešpriešą, o be centrinio elemento plakate tėra skirtingi mėlynos atspalviai, nusidriekiantys į horizontą. Pirmaplanis elementas pasižymi vientisumu, švelnių linijų linkiais, *statika*, kaip priešprieša antrame plane esančiam fonui, kuris – besimainantis, besikeičiantis, susijantis su *dinamikos* verte. Plakatui ypač būdingas *horizontalumas*, kaip priešprieša centrinio elemento *vertikalumui*. *Horizontalumas* kartojasi ant juodo, blizgaus paviršiaus, mėlyname fone bei tekstiniame elemente; jį ypač pabrėžia plakato apačioje esanti pilka juosta. *Vertikalumas*, savotiškas stiebimasis aukštytyn it noras kažką įveikti būdingas centriniam elementui. Taip pat priešpriešą regime ir tarp centrinio elemento linijų *apvalumo* bei tekstinio elemento *kampuotumo*. Su *tamsių* spalvų plakato gama kontrastuoja *balta* centrinio elemento viršutinė dalis ir joje esanti, ryškiai *raudona*, horizontali dalelė.

FL: Plakate matome blizgančia, dirbtinės odos (latekso) suknele apsirengusią moters figūrą uždengtomis akimis. Ji tarsi panirusi į tamsą, esanti transe ar hipnozėje, kurią suteikia miego akiniai, nurodantys į tai, kad tikroji tiesa matoma ne akimis. Moters rankos nuleistos, priglaustos prie klubų, tarsi gaubiančios, apkabinančios save; ji dirbtiniam aklumui

nesipriešina. Lateksu apsirengusią moterį galėtume sieti su „fetišizmu“ sąvoka, į kurią nurodo ir pirmasis plakatas. Pagal Oksfordo žodyną, fetišas – tai tam tikra seksualinių troškimų forma, kai didesnis už normalų pasitenkinimo lygis sietinas su konkrečiu objektu, drabužiu ar kūno dalimi⁴⁵. Neretai fetišizmo objektu tampa lateksiniai drabužiai, dėl savo blizgumo ir aptemptumo kuriantys antrosios odos bei nuogumo įspūdį, todėl galime teigti, jog plakate jais dėvinti moteris junta potraukį pačiai sau, o žavėjimasis savimi – gotams būdingas bruožas. Be to, būnant uždengtomis akimis, paaštrėja kitos juslės, taigi lytėjimui čia, kaip ir pirmajame plakate, suteikiama didelė reikšmė. Juoda lateksinė suknelė, miego akiniai-kaukė, juodai spalvai kontrastuojančios tamsiai raudonos lūpos (vienintelė ryški bei šilta spalva visame plakate) bei „panirimas“ į tamsą ir susitelkimas į savąjį, žmogišką vidų (*žemai* erdvė), kontrastingą dangui (*aukštai* erdvė), kuria įspūdi, jog tai – festivalio dalyvė, gotė. Be to, prieštaraudama plakate vyraujančiam horizontalumui (drabužio atspindžiai, dangus, dekolte linija, lūpos, akiniai), figūra stiebiasi *aukštyn*, tarsi siekdama *dieviškumo*. Tai galėtume sieti ir su gotams būdingu dievišku noru save susikurti.

Šiame plakate esantys kampuoti užrašai pateikiami anglų kalba, kas nurodo į kitataučių auditoriją. Be to, tai – vienintelis plakatas, kurio šūkyje regėti užrašas „sexy“: „Sexy days and nights in the heart of pagan land“ („Seksualios dienos ir naktys pagoniškos šalies širdyje“). Vaizdą bei užrašą tarpusavyje „sukabina“ *erotiško* izotopija.

Festivalis pirmą kartą pavadinamas „Kunigunda Lunaria“, pirmą kartą pasirodo ir *apvalumo* bei *aštrumo* priešprieša pagrįstas logotipas. Moters dekolte vieta atkartoja nepilną logotipo apskritimą, todėl tarp jų atsiranda sąveika, bendrumas. Skelbiama, jog tai – „Didžiausias gotiškų ir *darkwave* menų festivalis Baltijos šalyse“ (angl. *The biggest festival of gothic and darkwave arts in Baltic states*). Vadinasi, pradėjęs kaip „pirmasis“, antrą kartą rengiamas festivalis jau yra „didžiausias“, o kreipimasis anglų kalba nurodo į tarptautiškumą. Tai leidžia daryti prielaidą, jog pirmosios „Kunigundoje“ dalyvių buvo daug ir jie atvyko tiek iš Lietuvos, tiek iš kaimyninių šalių.

2004 m.

PM: Tai – labiausiai kontrastingas plakatas iš visų, kuriame vyrauja rožinės, baltos ir juodos spalvos priešpriešos, blankumas, suniveliavimas. *Monochrominiame, rožiniame* fone išryškėja kontrastingai *juodas* elementas. Kontrastas dar labiau pabrėžia elemento išskirtinumą, aktualizuoja individualizmo vertę. Priešprieša regima ir struktūriškai – elemento paviršius yra nevienalytis, *apvaliomis* arba *aštriomis* linijomis, kurias atkartoja ir kitoks, nei praeituose plakatuose, teksto šriftas (*kampuotas vs apvalus*). Fonui būdingas *vientisumas, monochromiškumas*, centriniam elementui – linijų kaita, spalvos netolydumas. Juodasis elementas pasižymi *dinamiškumu, įstrižumu*: jis tarsi įsiveržia iš periferijos į centrą, plakato kompoziciją palikdamas atvirą, neužbaigtą.

FL: Juodas varnas ryškiai rožiniame fone įvaizdina vieną iš tradicinių goto tapatybės semų: *tamsų ryškumą*. Varnas yra nakties, tamsos sutvėrimas, nurodantis į anapus. „Juodas kaip varnas“ – dažna frazė gotui apibūdinti dėl vientisai juodos aprangos, juolab, varnas liaudyje

⁴⁵ <https://en.oxforddictionaries.com/definition/fetish>

reiškia skirtybę. Tik šiuo atveju tai – ne balta varna tarp juodų, o juoda varna, užgožiama (*suniveliuojama*) rožinės: toks kontrastas atspindi skonio priešpriešomis paremtas visuomenės grupes – juodus gotus bei rožines „gražuoles“. Varnas taip pat sietinas su inteligentiškumu, žaismingumu, magija: jis yra it asociatyvinis goto simbolis. Varno *aštrumas, pašiauštumas* nurodo į goto šukuoseną: dažnai – suvelta, pašiauštą ir juodą. Į plakatą paukštis užklysta tarsi atsitiktinai – kompozicijos atvirumas lemia, jog jis tarsi „kyšteli snapą“ pažiūrėti, į ką žvelgia plakato žiūrovas: tai galėtume sieti noru provokuoti, konfrontacijos su „svetimu“ poreikiu.

Šiame plakate pirmąkart atsiranda užuomina į muzikinių žanrų papildymą – festivalis apibūdinamas plakato viršuje esančiais žodžiais „*gothic darkwave industrial*“: pastarojo žanro anksčiau nebuvo. *Industrial* muzikos atšaka kilo Vokietijoje, panašiu metu kaip ir gotiška muzika – apie 1970-uosius. Šis muzikos žanras – tam tikras protestas, nes „pramonė užvaldė savo kūrėją, tapo žmogaus šeimininku, paversdama jį abejingu robotu, turinčiu kūną ir protą, bet be sielos“⁴⁶. *Industrial* muzika sietina su šaltais, mechaniniais garsais, kurie gali būti įrašomi gamyklose: triukšmingi garsai turi ciklišką formą, linkusią į ritmiškumą ir struktūras. Tokią muziką neretai lydi apleistų pastatų, agregatų, rūdžių vaizdiniai. *Industrial* muzika – tai pramonės įgarsinimas ir įvaizdinimas, priešprieša gyvam daiktui, gamtai: industrialo klausytojai vadinami „*riverheads*“, išvertus pažodžiui – „kniedžiagalviai“. Tad gotams *negyvumo* vertė ateina iš mirties, o *industrialistams* – iš mašinerijos ir apleistumo.

2005 m.

PM: Ketvirtojo festivalio plakatas pasižymi visa gaubiančiu, niveliuojančiu mėlynumu: pirmame plane regime baltą užrašą, o po juo – mėlyną, nukirstą, periferijoje besiglaudžiantį elementą; mėlyni ir už jo esantys ornamentai. Tai – *atvira* kompozicija, nes vaizdas yra „nukirstas“ net keliose vietose, atkreipiant dėmesį į asimetriją, elementų tarpusavio atsietumą. Plakate vyrauja banguotos, apvalios linijos, o blizgumas atsikartoja abiejuose planuose. Mėlyna sušvelnina ir paprastai tokią kontrastingą *balta vs juoda* priešpriešą.

FL: Asimetrija – tai tam tikras plakato netobulumas. Į akis krenta liūdnos merginos apnuoginimas – ji nėra nei nuoga, nei apsirengusi. *Skeletiško* sudėjimo (nuoroda į gotišką architektūrą) mergina dėvi per didelę suknelę ir *tamsy, gausų makiažą*, tokiu būdu aktualizuodama norą būti moterimi, prisiimti tam tikrą (gotės) vaidmenį, sukurti priešpriešą *mergaitiškumui*. Herbai, kuriuos matome fone, paprastai būna ant senų pastatų – jie yra klasikiniai. Mergina simbolizuoja jaunystę, kurdama priešpriešą fonui *sena vs jauna*. Tarp pirmojo ir antrojo plano regime priešybės *gotiška vs klasiška*: su šia skirtimi susipažinome gotų istorijos aprašyme, kada gotiško samprata užgimė it klasicizmą pražudęs terminas. Vadinasi, šiuodvi priešpriešos yra susiję, o visa jungianti sutemų spalva – tamsiai mėlyna – kontrastus dar labiau asimiliuoja į viena. Jungiantis yra ir blizgumas, ir merginos plaukai, banguojantys kaip fone esančio židinio(?) puošmenos – herbai. Plakato užrašas skelbia: „Ketvirtasis gotiškos/ industrial/ darkwave muzikos festivalis sename Vilniuje“ (angl. *4th edition of gothic/ industrial/ darkwave festival in old Vilnius*). Šūkyje pirmąkart pasirodo žodis „old“ – senas. Plakatas ir įvaizdina šią skirtį, esančią tarp jauno ir seno.

⁴⁶ <http://www.dangus.net/nc32.htm>

2006 m.

PM: Plakate vyrauja tik kelios spalvos – žalsvai pilka (oksiduoto vario), oranžinė, balta ir juoda. Centre esantis elementas tarsi susilieja, susitapatina su daugybe kampuotų stačiakampių, vertikaliai besistiebiančių elementų, kuriančių *dinamiškumo* įspūdį. Jei minėtieji stačiakampiai stiebiasi *aukštyn*, tai centrinis elementas yra perpus mažesnis už savo įprastą dydį dėl užimamos padėties – jis yra nusileidęs *žemyn*. Centrinio ir foninių elementų faktūra yra panaši – jie yra matiški, gremėzdiški, susiliejančios vienas su kitu keistu, nenatūraliu būdu, jiems abiem būdinga ta pati tekstūra. Plakate vyrauja horizontalumas, pasikartojantis ir centrinio elemento viršutinėje dalyje (tokiu būdu dar labiau „suliejantis“ dvi plotmes), ir daugybinėse stačiakampėse figūrose.

FL: Plakate kuriamas didingumo, apleistumo įspūdis. Gamykla, fabrikas, pilkumas, apleistumas – visa tai nurodo į miestą ir industrialo izotopiją. Plakato centre esanti didinga skulptūra – tai Lazdynų Pelėda: viena iš dviejų seserų-rašytojų, naudojusių tą patį slapyvardį, kurį pelnė dėl pomėgio romantiškai vaikštinėti mėnesienos nušviestais paupiais.⁴⁷ Be to, net ir nežinant už širdies susiėmusios granitinės moters tapatybės ji rodosi priklausanti *žemiau* esančiai, žemiškai erdvei, nes būva sėdomis: ji nebesistiebia į viršų, kaip būdinga gotiškoms architektūrinėms formoms ir pirmųjų plakatų figūroms. Šis plakatas savo *pilkumu*, *gamykliškumu* sietinas su esmiškai miestišku *industrial* muzikos žanru. Ant plakato esantis užrašas „pameta“ žodį „gotiškas“: dabar festivalis įvardijamas kaip „Alternatyvus *darkwave* muzikos festivalis sename Vilniuje“ (angl. *Alternative darkwave music festival in old Vilnius*). Vadinasi, gotika tampa nustumta į antrąjį planą, o *industrialui* suteikiama didžiausia vertė.

2007 m.

PM: Ritmingai pasikartojantys elementai plakate kuria judėjimo, dinamikos įspūdį. Regime priešpriešą tarp plakato šonuose esančių švelnių linkių, *banguotumo*, ir ritmingai pasikartojančio kampuotumo, linijų *griežtumo*. Plakatas – ypatingai *blankus*, bespalvis, kaip priešprieša pirmiesiems, itin *ryškiems* „Kunigundos“ plakatams.

FL: Plakate prasiskleidžia teatro užuolaidos, kurios atrodo šiek tiek komiškai, nes tai, ką jos atskleidžia, yra ne scena, o darbinė aplinka. Aktualizuojama *kultūrinės vs darbinės* aplinkos priešprieša – įvyksta tam tikras prasilenkimas. Taip pat „pametamos“ gotiškumo vertės, jų visiškai atsisakant: teatro scenoje, kuri yra iš pagrindų gotiška (kurioje rodomasi, kurioje gaunamas įvertinimas per kito žvilgsnį) pasirodo paprastos, kombinezonais vilkinčios, nieko bendra su viduramžiais neturinčios darbininkės, visos – kaip viena. Tokiu būdu atsiranda priešprieša tarp *gotiškumo* ir *industrialo*.

Plakate vaizduojamos telefono operatorės dėvi ausines, ką galėtume laikyti aliuzija į muzikos klausymą. Jos atlieka mechaninį darbą, kuris yra tapatus grojimui su moduliniu sintezatoriumi: toks sintezatorius yra panašus tiek vizualiai, tiek veikimo principu. Kaip operatorės rankiniu būdu sujungia pašnekovus, taip ir sintezatoriuje juo grojantis asmuo sujungia laidus iš vieno kištuko į kitą, tokiu būdu konstruodamas garsą. Tokio pobūdžio –

⁴⁷ Marija Lastauskienė (autobiografija), *Lazdynų Pelėda. Raštai*, VII tomas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1955, p. 419

mechaninė – muzika vėlgi sietina su industrialio izotopija ir jo vertėmis: su nuorodomis į miestą, fabrikus, masinę gamybą, savasties praradimą. Festivalis šįkart apibūdinamas kaip ir 2006-aisiais: „Šeštasis alternatyvios tamsos festivalis sename Vilniuje“ (angl. *The 6th alternative dark festival in old Vilnius*), išsižadant gotiškumo.

2008 m.

PM: Septintasis, priešpaskutinis festivalio plakatas yra uždara kompozicija, susitelkusi ties centriniais elementais: *ovalios* formos čia kuria priešpriešą su stačiakampio *aštrumu*. Giliausiame plane matome *aukštytyn-žemyn* vingiuojančią blankaus horizonto liniją, kurioje kartojasi *švelnūs* nusileidimai ir *aštrūs* pakilimai. Centrinis plakato elementas pasižymi kontrastingu *juodos ir baltos* santykiu; jis yra itin *ryškus, dinamiškas*, kuriantis priešpriešą fono *blankumui, statiškumui*. Už centrinio elemento matome tam tikrus melsvos ir rudos spalvų susiliejamus, susiniveliavimą, išblukimą, sudarantį taisyklingą stačiakampį rėmą, su kuriuo tapatinasi centriniam elementui priklausantys, daugybiniai, ritmingi dariniai, kurdami horizontalumo įspūdį, tam tikrą vidinį rišlumą. Kairiajame rėmo šone matome nedidelę keturkampę detalę, kuri skiriasi nuo rėmų banguotų linijų gausa, kuriančių *švelnumo vs aštrumo* priešpriešą, ir spalva – šiltai rausva/ rusva, priešinga tamsiam, šaltam mėlynumui.

FL: Tai – vienintelis plakatas, kuriame pavaizduota vyro figūra ir vienintelis, kurio fone regėti tiesioginė nuoroda į konkretų miestą – Vilniaus peizažas (plakato kairėje atpažįstame Misionierių bažnyčią, kuri gotiškai stiebiasi aukštytyn). Vyras su kaukolę primenančiu, kontrastingu makiažu (*gyvenimas vs mirtis, vyriškumas vs moteriškumas, androginiškumas*), tiesia rankas pirmyn (*statika vs dinamika*), tarsi norėdamas sučiupti, sugriebti, atvesdinti plakato žiūrovą. Už vyro figūros matome taisyklingo stačiakampio formos rėmą, iš kurio jis tarsi bando išsiveržti, jį pralaužti ir kreiptis į žiūrovą. Jei „Kunigunda Lunaria“ tapo tarsi įrėminta savo gotiškume, ši gotiška figūra aktualizuoja priešpriešą tarp *įkalinimo ir išsilaisvinimo*. Rėmo kairėje matome mažą, kvadrato linijomis apribotą rožę, kurios spalvos siejasi su nuvytumu, *ne-gyvybe*, mirtimi, kitaip tariant – gotams būdinga nuvytusio grožio estetika, it priešprieša gyvybei. Plakato tekstas vėl tampa lietuviškas: „Trys nepaprastos dienos ir naktys. 7-asis *alternative darkwave* festivalis Vilniuje“. „Nepaprastos“ – ganėtinai neturalus žodis, kuriantis priešpriešą kasdienybės izotopijai, suteikiantis ypatingumo vertę.

2010 m.

PM: Plakato vaizdas yra ryškus, be būdingos blankumos, vyrauja bene šviesiausios spalvos iš visų plakatų (gelsva bei šviesiai melsva). „Giliausias“ fono lygmuo atsiveria tam tikromis, asimetriškomis dalimis, kuriose slypi pasikartojančios, ritmiškos detalės. Tai – dviplanis plakatas, kada pirmame plane regime statišką, periferijoje esantį elementą, o antrajame plane matome pasikartojantį ritmą, suteikiantį harmonijos įspūdį. Per *statika vs dinamika* priešpriešą pirmas planas skiriasi nuo antrojo. Taip pat dešinėje plakato pusėje, periferijoje, regime spalviškai ir grafiškai išsiskiriantį, tamsų, iš lenktų, banguotų linijų sudarytą, asimetrišką elementą, kuris atrodo it atsietas nuo bendros visumos.

FL: Klasicizmo stiliaus fontanas, vaizduojantis mažą berniuką, yra ypatingai statiškas, sustingęs. Jį dar bandoma „gaivinti“, aptaškius juoda spalva. Toks veiksmas – tai noras kažką pakeisti, baltą perdažant į juodą, sukuriant kontrastą tarp *buvimo ir atrodymo* (tiesosaka). Žinome, jog *juoda vs balta* priešprieša yra pamatinė, kalbant apie gotišką stilių. Plyšimai,

trupėjimai, senovinių sienų fragmentai, nenatūralus perdažymas – tokia dinamika žymi pokyčius. *Statika* (skulptūra) vs *dinamika* (bėgantys dažai, trupančios sienos) ir kontrastingų spalvų kaita įvaizdina stipriausio kitimo eigą ir vėl grįžta prie sampratos apie klasicizmą, kurį panaikino gotika (klasicizmo stiliaus skulptūra, „perdažoma“ naujai). Be to, juodi dažai – tai it antra oda: čia galėtume išvelgti sąsają su antruoju plakatu, kuriame aptarėme fetišo sąvoką. Ritmingos detalės, matomos nutrupėjus tinkui – tai plieninės sijos, sietinos su metalinėmis konstrukcijomis, pramone. Jos dvigubai nurodo į industrialą – ir dėl pramoninių sąsajų, ir dėl muzikos klausytojų – „kniedžiagalvių“. Klasicizmas ir pramonė kuria priešpriešą *sena vs modernu*, kuri tarsi atveria kelią industrialui, siūlydama jį *senam*, eizėjančiam gotiškumui kaip naują, papildomą vertę.

Plakato dešinėje matyti tarsi su niekuo nesusiusi moters figūra. Vėduoklė ir išsprogusios akys nurodo į japonišką kaukę, o juodi drabužiai, krauju pasrūvusi ranka – į mirties izotopiją, gotiškumą. Tad gotiškumas pateikiamas kaip kaukė, o atsietumas nuo bendro vaizdo nurodo į kultūros periferiją. Krauju pasrūvusi ranka, pusės kūno nebuvimas, dengimasis vėduokle – tarsi susižalojimas, slėpimasis, aktualizuojantis *nepilnavertiškumo* vertę. Šią prielaidą tarsi patvirtina paskutiniojo festivalio šūkis: „8-asis *alternative darkwave* festivalis Vilniuje“ – vėlgi be užuominos į pradinį atspirties tašką – gotiškumą.

Plakatų palyginimas atskleidžia, jog lietuviams gotams buvo taikytos universaliosios semos, į gotą kreipiantis kaip į miesto gyventoją, kuriam pasiūlomos naujos asociacijos, naujos vertės: *industrial* muzika, apleistumas. Tikėtina, kad lietuvių kultūrai „gąsdinti“ reikėjo kažko kito, nei gotiškumui artima mirtis, todėl industrialas – pilkas dirbtinumas, mašinerijos garsai – atsirado kaip priešprieša gyvybei, gamtai, folklorui. Atkreipiame dėmesį, kad visuose be išimties plakatuose nėra nieko gamtiško (išskyrus pasišiaušusį varną ir apsiniaukusį dangų), o su miestu bei mechanika susijusių verčių nebuvome aptikę universaliajame goto tapatybės rinkinyje – vadinasi, jos yra naujos. Pasikeitus vertėms, atsisakius gotiškumo, festivalis nustojo kreiptis ir į užsieniečius. Anot Sverdiolo, kai šventė patiria esminę kaitą ar tiesiog praranda savo esmę, lemtingai nustoja buvusi švente, tikra švente, dalyvavimas joje dialektiškai išsiverčia: tai nebe šventimas, bet varginimasis dėl minios gausumo, nuobodulys, kurį Gadameris sieja su vadinamuoju tuščiu laiku⁴⁸. Tad gotiškam festivaliui atsisakius gotiškumo, jis ilgainiui tarsi prarado savastį, esmę.

Pereikime prie festivalio „Mėnuo Juodaragis“ apžvalgos pasiaiškindami, kuo jis artimesnis lietuviškai tapatybei.

2.3.2 „Mėnuo Juodaragis“

Nepriklausomas savitos muzikos ir šiuolaikinės baltų kultūros festivalis „Mėnuo Juodaragis“ 2017 m. rugpjūtį bus organizuojamas jau 20-tąjį kartą. „Mėnuo Juodaragis“ vyksta paskutinį vasaros savaitgalį, tris dienas ir dvi naktis. Iš Molėtų rajono, kuriame užgimė, festivalis persikėlė į Sudeikius, trejus metus vyko Kernavėje, tuomet – Zaraso saloje,

⁴⁸ *Op. cit.* Sverdiolas, p. 152

kartas nuo karto keisdamas vietą (2011 m. buvo Velnio duobėje, 2015 m. – Skinderiško draustinyje). Šįmet festivalis antrus metus iš eilės vyks Dūburio saloje. Festivalyje visada įrengiamos mažiausiai trys scenos, kuriose vienu metu groja skirtinga muzika. Kiekviena scena turi tam tikrą temą: viena skirta elektronei muzikai, kita – alternatyviai, trečia – folklorui. Šįmet „Juodaragis“ truks 4 dienas, gros apie 60 atlikėjų.

Nors „Mėnuo Juodaragis“ pastaraisiais metais įvardijamas kaip „Nepriklausomas post-folkloro, alternatyvios muzikos ir šiuolaikinės baltų kultūros festivalis“, jame susitelkia daugybė žanrų: kaip rašoma festivalio tinklalapyje, „Juodaragyje“ groja „nuo tradicinio folkloro iki šiuolaikinio roko, nuo klasikos iki šamanizmo, nuo akustinės iki kosminės elektroninės muzikos“⁴⁹. Greta muzikinių koncertų savo gebėjimus rodo senųjų amatų meistrai, vyksta edukacinės paskaitos, baltiškų tradicijų apeigos, kino peržiūros, pažintiniai žygiai, sporto turnyrai, teatro vaidinimai. *Gausumas* nurodo į polinkį įtikti kiekvienam skoniui. Čia galėtume vėl pasitelkti skonio režimų sampratą, kurioje „Mėnuo Juodaragis“, kaip ir „neutralai“, galėtų būti prilyginamas „chameleonui“. „Chameleono“ skonio elgsena – tai „skonis patikti“, judantis link „snobo“, kuris atitinka mėgavimąsi ir pataikavimą kitų skoniui⁵⁰. „Chameleonas“ padeda mums nusakyti bandymą prisitaikyti, įtikti, kurį taip pat galėtume sieti ir su *atvirumo* verte, kaip priešpriešą vienkrypčio festivalio („Kunigunda Lunaria“) uždaramui.

„Mėnuo Juodaragis“ simbolis – elnias, gaubiamas mėnulio (gamtos izotopija), kurią laiko runomis (nuoroda į šiaurės šalių mitologiją, pagonybę) išrašytas festivalio trumpinys – MJR. Šio festivalio plakatų tarpusavyje nenagrinėjame ir nelyginame – mūsų tikslas apčiuopti ne jų tarpusavio skirtumus, o bendrus bruožus.

Visuose 20-ye festivalio plakatų (<http://www.mjr.lt/lt/festivalis/12-istorijos-seka>) regime pasikartojančią gamtiškumo izotopiją: ar tai būtų medžio žievė, ažuolo gilės, lapeliai bei paukščiai, ar pasikartojantis salos vaizdas⁵¹. Taip pat matome vyraujančią skaičių du: vyrą ir moterį, brolius latvį ir lietuvį, dvi būgną mušančias merginas, du bitininkus... Tokį pasikartojimą galėtume sieti su dualizmu, kuris nurodo tikrovę esant materialios ir dvasinės prigimties. Dvasinė prigimtis – tai pagoniškas tikėjimas, tam tikrai ritualai, pagarba gamtai bei jos dievybėms. Taip pat „du“ nurodo į *bendruomeniškumą*: šeimą, bendruomenę, tradicijas – kaip priešpriešą *individualizmui*. Taigi, „Mėnuo Juodaragis“ rodo kaip specifiskai lietuviškos subkultūros atitikmuo.

2.3.3 Festivalių palyginimas

Pasikartosime, kad subkultūra – išskirtinai vakarietiškas, miesto dalykas, atsirandantis kartu su vartotojiška kultūra. Tai yra vakarų didmiesčiams būdingas reiškinys, į kurio kontekstą lietuviai įsirašo, gotų subkultūrą perimdami kaip importą. Lietuva yra agrarinė valstybė, o kaime siekiamybe tampa vienodumas – ten subkultūrų nėra. Kaimai išlaiko

⁴⁹ <http://www.mjr.lt/lt/>

⁵⁰ Satkauskytė, *op. cit.*, p. 123

⁵¹ <http://www.mjr.lt/lt/festivalis/12-istorijos-seka>

giliausias tradicijas, tad jeigu esi kitoks, tave siekiama suvienodinti; kaime kitas yra svetimas, įsibrovėlis iš šono: bet koks pašalietis galimai reiškia grėsmę nusistovėjusiai tvarkai, pasipriešinimą. Tuo tarpu miestuose asimiliacija yra savaiminė – tarpusavio skirtumai ten tampa nugludinti, todėl siekiant išsiskyrimo tą padaryti reikia labai stipriai – ir kaip kitaip, jei ne „kertant“ per pamatines kultūrinės vertybes: mirties sampratą bei nuolankumą, paklusnumą, bendruomeniškumą, pozicionuojant save it dievybę?..

Kaip vieną pagrindinių skirtumų matome, jog „Kunigunda Lunaria“ yra *miestiškas* festivalis, o „Juodaragis“ – *gamtiškas*; jo pamatas – senovės lietuvių šaknys, *baltiškumas*. „Kunigundos“ plakatuose vyrauja su industrialio izotopija sietinos sąvokos: pilkumas, didybė, agregatai, mechaninis kolektyvinis darbas, o „Juodaragyje“ gamtos izotopija yra pamatinė. *Gamta-kultūra* (kolektyvinis universumas) yra viena iš giliųjų opozicijų, individualaus semiotinio universumo (*gyvenimas-mirtis*) pagrindinė priešprieša. Tad prieštaravimas tarp festivalių apima abu semiotinius universumus, tam tikrus verčių sistemų visetus: „Kunigunda Lunaria“ sietina ir su kultūros (miesto), ir su mirties izotopijomis, o „Mėnuo Juodaragis“ – su gamta ir gyvenimu.

Gamta – tai gyvybingiausia tradicija, susijusi su pagonybės laikais, o baltų religija – ikikrikščioniškų tikėjimų ir kultūrų visuma. Knygoje „Lietuva Pabaltijy. Istorijos ir kultūros bruožai“ Greimas ir Žukas rašo, jog lietuvių tauta katalikybe tikrai persiėmė tik XIX amžiuje: „Šalyje įsiviešpatavo savotiškas taikus dvejų religijų sambūvis. Aukšti valstybės pareigūnai ir šalies diduomenė oficialiai pripažino aukščiausią krikščionių Dievą, bet tai anaip tol nekliudė žmonėms garbinti pagoniškąsias dievybes, vadinamuosius „naminius dievus“⁵². Vadinasi, pagoniški dievai lietuvių tapatybės niekada iki galo neapleido: *gamtos* dievų *garbinimas* tampa esmine priešprieša *miestiškumui*, *industrialui* ir *nepagarbiam* žvelgimui į mirtį.

Lyginant *baltiškumą* ir *gotiškumą* prasilenkia ir laikmečiai. Gotika kildinama iš viduramžių, kurie yra „jaunesni“, modernesni nei pagonybė. Pagoniškas tikėjimas – natūralus, ten nėra individualiai išreikšto, personifikuoto blogio. Tuo tarpu gotiškumas atmeta paklusnumą ir gėrio polių, susitelkdamas tik į tamsiąją pusę, prieštaraudamas gyvybei: tai lietuvių tapatybei nėra artima. Be to, Lietuvoje nėra dvarų, pilių tradicijos, kas leistų turėti „natūralias“ sąsajas su viduramžiais. Nėra ir literatūros, kuri veiktų kaip verčių rezervas. Tad universalios gotų subkultūros vertės tampa dirbtinėmis, o kartu su gotams būdingu *teatriškumu*, dirbtinumas net sudvigubėja.

Aiškėja, jog neturėdami sąlygų realizuoti klasikinės tapatybės, lietuviški gotai bando prisijaukinti periferines reikšmes. Tad mūsiškių gotų specifiskumu tampa arbaėjimas į gamtą kartu su „Juodaragio“ publika, arba apleistų objektų lankymas, industrialinė subtapatybė, kas nei vienu, nei kitu atveju nėra universalios goto tapatybės dalis.

⁵² Algirdas Julius Greimas, Saulius Žukas *Lietuva Pabaltijy. Istorijos ir kultūros bruožai*, Vilnius: Baltos lankos, 1993, p. 40

Festivalis – tai sudėtingas kolektyvinis subjektas, kurio lėmėjas – visuomenė. Paprastai skonio režimas galioja individui ar jų grupei (Satkauskytė kalba apie sociumą vidinėje erdvėje), bet gali būti pritaikomas ir sudėtingesniam dariniui. Jei gotas, kaip individas, yra „dendis“, vadinasi, festivalis, kaip jo reprezentacija, atitinka tą patį skonio režimą. Tad „Kunigunda Lunaria“ pagal visuomenės skonio režimą veikia „dendiškai“: ne kaip lėmėjas atskiro subjekto atveju, bet funkcionuodamas visos visuomenės kontekste. Tas pats galioja ir „Mėnuo Juodaragis“ festivaliui: jis veikia kaip „neutralios“ publikos atstovas, „chameleonas“. Tad šioje vietoje atsiranda ne tik priešpriešos tarp festivalių skonių, bet ir tarp *uždarumo* („dendis“) bei *atvirumo* („chameleonas“) visuomenės atžvilgiu, kas, iš dalies, taip pat galėtų paaiškinti „Kunigundos“ egzistavimo pabaigą. Neįsileidžiant „neutralų“, esant specifiskai „dendiškam“, savaime mažėja ir publikos kiekis: gotams visa ima nusibosti, o „neutralams“ specifinis renginys netinka dėl prasilenkiančių verčių. Tuo tarpu „Juodaragio“ atvirumas, programos gausumas tampa festivalio tšos garantu.

Dabar trumpai pažvelkime į bendrą, universalaus pobūdžio kaitą, kurią leido apčiuopti pašnekovai: tai mada ir internetas [*priedas nr. 3 – interviu*].

2.2 Žaidimas netenka prasmės

Reprodukavimas naikina tai, kas laikoma esminiu meno kūrinio bruožu – jo nepakartojamumą, laikinumą⁵³. Reprodukavimo sampratą galėtume sieti su mada: kuomet tai, kas unikalų, pavirsta tam tikru štapavimu.

Mada sužalojo subkultūrą, išnaudojusi šią it įkvėpimo rezervą. Subkultūra gyva tol, kol gyvas kūrybiškumas, o tam, kad ji išliktų/ išsilaikytų, pasisilėpti pavieniame šešėlyje neužtenka. Mada ir gotiškumas – tarpusavy prieštaraujantios sąvokos: mada – tai centras, viešumas, kelrodis masėms, gotika – tai periferija, šešėliai, individualizmas. Ištraukusi gotišką atrodymą iš periferijos į saulės šviesą, mada jį sunaikina, nepalikdama individui kitos galimybės, kaip tik ieškoti kitokių būdų subkultūrinei tapatybei sukurti. Madą šiuo atveju galėtume įvardyti kaip atimančią kompetenciją goto naratyviniame take. Be to, mados atveju forma nugali turinį, todėl masinei kultūrai priklausantys *netikri* gotai tampa tuščiais signifikantais. Pilnavertiškam subkultūros funkcionavimui reikalingas atitikimas tarp atrodymo ir verčių: išraiškos ir turinio plotmių santykiai yra įtampos bei sąveikos santykiai; semiotinė funkcija stabilizuojama tik tada, kai tarp abiejų plotmių yra kiekybinė pusiausvyrą⁵⁴.

Kadangi asimiliacija vyksta po truputį, pasitelkę kvadratą galime atvaizduoti, kaip vyksta permainingos, susijusios su gotišku atrodymu. *Tikro* goto atrodymas – prieštaraujantis madai, visuotinei grožio sampratai. Tačiau mados dėka įvyksta poslinkis, kada tarp gotų atsiranda „gražuolių“, prisijaukinančių naujas grožio vertes: toks gotas tik atrodo kaip gotas, juodai pasidabindamas tik per renginius, kitaip tariant – retkarčiais perimdamas formą. Tuo tarpu

⁵³ Sverdiolas, *op. cit.*, p. 155

⁵⁴ Greimas, *op. cit.*, p. 139

nebuvido plotmėje yra tokie gotai, kurie viešumoje praktiškai nesirodo. Tai – gotiška vidujybe pasižymintys individai, kurie savą tapatybę konstruoja inernetė. Jie neatlieka pilnaverčio subkultūros nario funkcijos, veikiančios per viešą įvertinimą iš „savo“ ir „svetimo“. Jie subkultūrai priklauso tik teoriškai, tai – tikrieji individualistai, nesudarantys matomos grupės. Galiausiai, yra ir tokie gotai, kurie kadaise atsisakė turėtojo vaidmens ir pavirto „neturalais“.

Siekdami paaiškinti šias skirtis, pasitelkiame tiesosakos kvadratą. Šio kvadrato pamatas – *buvimo* ir *atrodymo* priešprieša, iš kurios išvedami du prieštaraujantys terminai: *nebuvidimas* ir *neatrodymas*. *Buvimo* ir *atrodymo* junginys vadinamas *tiesa*, *nebuvido* ir *neatrodymo* – *klaidingumu*, *buvimo* ir *neatrodymo* – paslaptimi, *atrodymo* ir *nebuvido* – *melu* (arba, vengiant vertybinių konotacijų, – *iliuzija*)⁵⁵.

BUVIMAS

*Tikras gotas, kurio forma
ir turinys sutampa*

ATRODYMAS

*Netikras gotas, pasisavinęs
tik gotišką atrodymą (forma; mada)*

Paslaptis

NEATRODYMAS

*Šešėlinė būtybė:
gotas, nesirodantis
viešumoje (turinys)*

Iliuzija

NEBUVIMAS

*Asmuo, kuris kadaise buvo
gotu, o dabar šį vaidmenį
neigia („neutralas“)*

Tiesosakos kvadrato didžiausia priešprieša atsiranda tarp tikrojo ir netikrojo gotų, tarp *turinio* bei *formos* ir paviršutinės *formos*, kurią galima įgyti per madą. Šitokia priešprieša, pasak gotiškos subkultūros atstovų [žr. priedą nr. 2 – *interview*], buvo viena didžiausių ginčų internetiniuose formuose priežasčių. Tuo tarpu *nebuvido* plotmėje yra gotiškos tapatybės atsisakę gotai: ir jie, ir *neatrodymo* plotmei priklausančios šešėlinės būtybės – priežastis, kodėl subkultūra rodosi išnykusi.

Pasitelkę Lotmano semiosferos sampratą, atidžiau panagrinėkime, kaip iš *turinio* bei *formos* pilnatvės lieka tikrai mada paremta *forma*. Verčių pulsaciją tarp periferijos ir centro galime paaiškinti pasitelkę Lotmano semiosferos sampratą.

2.3 Slinktys semiosferos viduje

Lotmanas, kalbėdamas apie semiosferą, teigia, jog struktūrinis semiotinės erdvės nevientisumas suformuoja dinaminių procesų rezervus ir yra vienas iš naujos informacijos sferos viduje kūrimo mechanizmų. Mes tai suprantame kaip santykį tarp centro – masinės kultūros ir periferijos – visada naujos subkultūros. Šiuodvi plotmės jungia tam tikros mados

⁵⁵ Kęstutis Nastopka *Literatūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2010, p. 49

suvokimas: kultūroje tai – *klasika*, subkultūroje – *šokiruojantis gotiškumas*.

„Branduolio ir periferijos išsiskyrimas – vidinės semiosferos organizacijos dėsnis. Branduolyje išsidėsto dominuojančios semiotinės sistemos. [...] Periferiniai semiotiniai dariniai gali būti ne tik uždaros struktūros, bet ir jų fragmentai ar netgi atskiri tekstai. Būdami „svetimi“ konkrečioje sistemoje, šie tekstai vientisame semiosferos mechanizme atlieka katalizatoriaus [*procesų paspartinimo, A.S.*] funkciją⁵⁶.“ Vadinasi, subkultūra, kaip periferinis darinys, yra susijusi su dinamika, nuolatinio kismu, o semiosferos viduryje esanti masinė kultūra – su statika. Tai, kas iš pradžių šokiruoja, vėliau virsta priimtinais kodais – tokiu būdu pasilenka norma. Pasikartosime, kad šiuolaikinė mada iš gotų subkultūros atima esminį dalyką – konjunkcinį santykį su vertės objektu (savęs susikūrimu). Tai reiškia, jog per masinės kultūros asimiliaciją su gotiška mada, subkultūra atsiranda disforiniame santykyje su jai esminiu dalyku – atrodymu, ir netenka jai būtino, sankcionuojančio „svetimo“ bei „savo“ žvilgsnio: goto atrodymas nebegali nei šokiruoti, nei žavėti.

Štai gotiškus plyšimus, skyles, atspurusius kraštus ir kitaip sugadintą estetinį vaizdą, besisiejantį su mirties izotopija, gotai pavertė protesto prieš kultūrą forma, kraštutiniu (*subkultūra*). Tačiau mada perėmė šį atrodymą, pritaikydama jį masėms (*nesubkultūra*): nūdien niekieno nebestebina perplėštais keliais gatvėmis žygiuojantis jaunimas. Tuo tarpu kitu kultūros kraštutiniu laikomos „gražuolės“ vėlgi apverčia tai, kas būdinga kultūrai ir kaip normą prisitaiko *atvirumo* sėmą, perdėtą seksualumą (*nekultūra*), kuris iš esmės prieštarauja gotiškam *paslaptinimumui, uždarumui*. Tokiu būdu vyksta nuolatinis slinkimasis nuo masinės *kultūros* iki *subkultūros, nesubkultūros* ir *nekultūros*, tarsi uždaro rato sukimasis. Šiuo „besislenkančių verčių“ kvadratu galime įvaizdinti kitimą tarp kultūros ir subkultūros kraštutinumų:

KULTŪRA

„Neutrali“ mada:
*atrodymas, kuris
laikomas priimtinu*

SUBKULTŪRA

*Subkultūrinė mada: tai, kas kultūroje laikoma tabu,
čia yra norma; įvyksta reikšmių apvertimas*

NESUBKULTŪRA

*Avangardinė mada:
populiarūs ženklai,
iš subkultūros perimantys
formą: reikšmių apvertimas*

NEKULTŪRA

*Kraštutinė mada: masinės kultūros
perimtas grožio idealas, pernelyg
atviros „gražuolės“: reikšmių apvertimas*

Tad gotai aktualizuoja tam tikras reikšmes, kurios kultūroje yra nepriimtinos. Tačiau, nors ir protestuojantys prieš masinę kultūrą, gotai kažką iš jos perima, kartu būdami kūrybiniu rezervu madai. Jie kultūroje nėra absoliutūs išstumtieji, nes per kūrybiškumą atlieka svarbų vaidmenį. (Popriešingybės vertė yra nestabilumas: naujos vertės, naujos interpretacijos

⁵⁶ Jurij Lotman *Kultūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 10-11

galimybės, drąsa jungti dalykus.) Kadangi „gražuolės“ išlaiko sąsajas su masine kultūra, per tam tikrą laiką jų teikiamos vertės išplinta plačiau: netgi iki tos pačios subkultūros, kurioje atsiranda seksualių „gražuolių“ gočių. Be to, naujovių ieškantys masinės mados dizaineriai įkvėpimo taip pat dairosi ne kultūros centre, o naujovėmis pasižyminčioje periferijoje – subkultūroje (*nesubkultūra*), kurioje rastas idėjas apverčia taip, kad šios tiktų masėms. Tad tiek iš „gražuolių“, tiek iš pačios kultūros ateina naujovių poreikis, kuris, perėmęs gotiškas vertes, jas perstumia masinės kultūros link. Tuomet *tikriems* gotams nelieka nieko kito, kaip vėl ieškoti kitokio naujumo.

Lotmanas teigia, jog, viena vertus, svetimo teksto riba visada yra sustiprėjusio prasmės formavimo sritis. Kita vertus, bet kokioje semiotinės struktūros nuolaužoje ar atskirame tekste išlieka mechanizmai, leidžiantys rekonstruoti visą sistemą⁵⁷. Šitaip yra ir su subkultūra – kaip regėjome iš apibrėžimo, būdama kultūros periferijoje ji savastyje taip pat talpina kultūrą: su savais papročiais, tradicijomis, elgesio normomis, savu mados suvokimu ir stereotipais. [...] Riba turi ir kitą funkciją: ji – sritis pagreitintų semiotinių procesų, kurie visada aktyviau vyksta kultūrinės oikumenos periferijoje, kad iš ten pasuktų į branduolio struktūras ir užimtų jų vietą.⁵⁸

Ribų funkciją šioje kultūrinėje semiosferoje – tarp masinės kultūros ir gotiškos subkultūros – atlieka įvairūs renginiai ar viešosios erdvės (pvz. minėtosios apleistos vietos ar gamta, kurioje vyksta festivaliai), bet yra ir vienas ypatingas reiškinys – kasmetinė amerikietiška tradicija, vadinama Vaiduoklių švente arba Helovinu. Tai – tarsi mini iliustracija to paties kultūrinio dalyko, prasilenkimo, vykstančio tarp gotiškos ir lietuviškos tapatybių (*lietuviškumas vs importinis gotiškumas*). Netgi yra tokia frazė, įtvirtinta industrialo grupės „Ministry“: „Helovinas – tai kasdiena“ (angl. *Everyday is Halloween*).

Helovino naktį persirengiama *tamsiam* karnavalui – tokiam, kuris atrodymu artimas gotiškai tapatybei. Tą naktį anapusybe persikelia šiapus, *ne-mirtis* susiduria su gyvenimu ir pamatine tampa mirties izotopija. Tačiau Helovino *linksmybė* savo esybe prieštarauja esmiškai lietuviškų Vėlinių *rimtumui*. Vėlinės senovės Lietuvoje iškilmingai švęstos miškeliuose ar kapinaitėse po derliaus nuėmimo. Į jas susirinkdavo visos apylinkės žmonės, atsinešdavo valgio ir gėrimo. Tą naktį, sakydavo, ir vėlės susirenkančios kapuose [...] Kiekvienas prie savo ugniavietės aukodavo dievams, o ypač dievui Perkūnui, tikėdamiesi malonių ir pastiprinimų mirusiųjų vėlėms⁵⁹. Vadinasi, Helovinas Vėlinių neištūmė: šios dvi šventės koegzistuoja, atskleidamos prasilenkimą tarp žaidimo su mirtimi ir rimtos mirties sampratos. Gotų subkultūra ateina žaisdama, vaidindama, atsinešdama apverstus simbolius, o Lietuvoje mirtis yra gerbiama, jai jaučiama pagarba. Taigi, gotų subkultūros vertės iš esmės prasilenkia su pamatinėmis lietuvių tapatybės vertėmis, o tai galimai lėmė gotų subkultūros negalėjimą įsitvirtinti.

⁵⁷ *Ibid*, p. 11

⁵⁸ *Ibid*, p. 8-9

⁵⁹ <http://www.lamokykla.com/main/wp-content/uploads/2012/10/velines.pdf>

IŠVADOS

Atliktas tyrimas parodė, kad per subkultūros sampratą galime apčiuopti, kiek kultūroje prigija svetimi, importiniai dalykai, o kiek vidujai tam priešinamasi. Apžvelgėme gotų subkultūros sąsajas su kultūra, teatriškumu, sankcionuojantį „savo“ bei „svetimo“ žvilgsnio poreikį. Paaiškėjo, kad gotams juoda spalva yra būtina kaip skiriamasis ženklas, kuris, papildytas „apverstais“ kultūriniais simboliais, nurodo į mirties izotopiją. Visgi Vakarų valstybės į mirtį žvelgia disforiškai: mirtis, kaip reiškiny, yra neigiama, o Lietuvoje – dar ir gerbiama; su ja nėra žaidžiama. Tačiau gotai savo atrodymu tapatinasi su gyvais numirėliais – jiems būdingas *negyvumas*, *vaiduokliškumas*, *erotiškumas* ir panašios semos, sudarančios universalų gotiškos tapatybės rinkinį. Pasirodė, kad *demonizuoti* gotai, kaip kultūrinis kraštutinitumas, turi nemažai panašumų su kitu kraštutinitumu – *angeliškomis* „gražuolėmis“, kurios laikomos masinės mados ikonomis, o apsiverčiant su mada susijusioms vertėms šiuodvi grupės netgi persipina tarpusavyje.

Atlikus plastinę ir figūratyvinę „Kunigunda Lunaria“ plakatų analizę paaiškėjo, kad mūsiškiai gotai tarsi neturėjo sąlygų realizuoti klasikinės gotiškos tapatybės ir buvo priversti bandyti periferines reikšmes, kurios neprigijo: per tam tikrą laiką gotiškumo vertė buvo pakeista *industrialu* – apleistumo, mašinerijos, negyvumo, miesto vertėmis, iš esmės prieštaraujančiomis festivalio „Mėnuo Juodaragis“ steigiamai lietuviškai tapatybei: *gamiškumui*, *baltiškumui*, *gyvybiškumui*.

Mūsų tyrimas pasuko dviem kryptimis – vienu atveju pamatėme bendrą, universalaus pobūdžio kaitą: įvyksta semiosferos pulsavimas, neturintis nieko specifiškai lietuviško; subkultūrą absorbuoja mada, paveikia interneto atsiradimas, kai kurie subkultūros nariai išsižada turėto vaidmens. Tačiau paaiškėja ir antroji kryptis – specifiškai lietuviška kaita, paskatinusi gotų subkultūroje atkualizuotis tam tikroms reikšmėms, kurios neveikia taip, kaip kituose kraštuose – minėtoje Vokietijoje, Didžiojoje Britanijoje ar Lenkijoje. Tyrimas atskleidžia, kad su laiku vyksta tam tikros slinktys: gotiškumo verčių nuokrypis į *mašiniškumą* arba *baltiškumą*.

Lietuviams gotams pritrūko to, ko neturime savo kultūriniame „tinklelyje“: specifinės literatūros, aristokratiškumo, viešų renginių reikštis, erdvės nuolatiniam susibūrimams. Tad per gotų subkultūrą pasimatė esminiai dalykai: ko visuomenėje bijomasi, kas išstumama arba asimiliuojama, kaip regima mirtis. Be to, kai šalyje, kurioje vyrauja Vėlinių tradicijos, galiausiai įsitvirtino priešprieša – Helovinas, gotai jau buvo tapę nebeįdomiais: jie – nebešokiruojantys, visai kaip ir Helovino vertės.

Pasibaigus „Kunigunda Lunaria“ ir nustojus vyksti daugeliui kitų gotiškų renginių, rengimasis gotiškai be galimybės pasirodyti viešumoje ir būti įvertintam „savų“ bei „svetimų“ tarsi prarado prasmę, o mada, išnaudojusi subkultūrą kaip įkvėpimo rezervą, santykį su vertės objektu pavertė disforiniu. Tuo tarpu sankcionuojantis žvilgsnis iš šalies, nebematantis gotų subkultūros kaip viešumoje būvančios žmonių grupės, pradėjo traktuoti ją kaip pamažu išnykusią.

Visgi kyla klausimas, ar subkultūra, kaip tokia, išvis tebeegzistuoja? Jeigu taip, tuomet kaip ji

reiškiasi? Ar gali būti, kad nūdien *maištaujantis* stilius tapo iš dalies nebereikalingas, nes sava tapatybė konstruojama internete? O gal pakito ir žaidimo suvokimas, perkėlus šį „online“?..

Atliktas tyrimas neatskleidė pilnavertės galimybės tirti lietuviškas subkultūras. Už tyrimo ribų liko festivalio „Mėnuo Juodaragis“ semiotinė analizė, plakatai. Darbe užčiuopti tik tam tikri, šiuolaikinės kultūros iškelti klausimai, atvėrę galimybę pradėti tirti madą ir pasiaiškinti subkultūrinės tapatybės kitimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Cummings, L.A., „A Semiotic Account of Gothic Serialization“, in *Style* 22:2, Pennsylvania: Penn State Press, 1988
- Greimas, Algirdas Julius, *Gyvenimas ir galvojimas*, Vilnius: Vyturys, 1998
- Greimas, Algirdas Julius, *Apie netobulumą*, Vilnius: Baltos lankos, 2004
- Greimas, Algirdas Julius, „Gražus gestas“, in *Baltos lankos* nr. 33, Vilnius: Baltos lankos, 2011
- Greimas, Algirdas Julius, ir Žukas, Saulius, *Lietuva Pabaltijy. Istorijos ir kultūros bruožai*, Vilnius: Baltos lankos, 1993
- Greimas, Algirdas Julius, „Baimės ieškojimas“, in *Semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 1999
- Hebdige, Dick, *Subculture. The Meaning of Style*, London: Methuen & Co. Ltd, 1979
- Hodkinson, Paul, *Goth: Identity, Style and Subculture*, New York: Berg, 2002
- Landowski, Eric, *Prasmė anapus teksto*, Vilnius: Baltos lankos, 2015
- Latysheva, Tatjana V., „The Essential Nature and Types of the Youth Subculture Phenomenon“, in Alexander M. Sidorkin, *Russian Education and Society*, nr. 53:8, 2011
- Lotman, Jurij, *Kultūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2004
- Nastopka, Kęstutis, *Literatūros semiotika*, Vilnius: Baltos lankos, 2010
- Pavis, Patrice *Dictionary of the Theater: Terms, Concepts, and Analysis*, Canada: University of Toronto Press, 1998
- Satkauskaitė, Danguolė, *Lingvistinė pragmatika. Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams*, Kaunas: 2011 (elektroninė laikmena)
- Satkauskytė, Dalia, „Skonio strategijos jaunimo subkultūrose“, in *Baltos lankos* nr. 35, Vilnius: Baltos lankos, 2011
- Sprindytė, Jūratė „Gotikinės estetikos specifika Jolitos Skablauskaitės romanuose“ in *Colloquia* nr. 25, 2010
- Sverdiolas, Arūnas, „Žaidimo, simbolio ir šventės ilgesys“, in *Baltos lankos* nr. 10, Vilnius: Baltos lankos, 1998

Sweet, Derek R., „More than Goth: The Rhetorical Reclamation of the Subcultural Self“, in *Popular Communication*, p. 239-264, 2005

Urbain, Jean-Didier, „Kapinės. Mirties antropologija ir erdvės semiotika“, in *Baltos lankos* nr., 29 Vilnius, 2008 m.

Žukas, Saulius, *Teksto gilumas*, Vilnius: Baltos lankos, 2010

SUMMARY

The thesis seeks to answer a question what caused the goth subculture in Lithuania to seemingly cease to exist. The history and base values of the subculture is presented. The significance of theatricals and judgemental view is explained using the terms of Algirdas Julius Greimas, Eric Landowski and Patrice Pavis, whereas the analysis of Dalia Satkauskytė is used as the base premise. The theories within the thesis are based on the works of Saulius Žukas, Arūnas Sverdiolas and the terminology of Jurij Lotman, while the descriptions of goth subculture as viewed “from inside” are quoted mostly from the book by Paul Hodkinson.

In seeking to identify the path of transformation the universal identity model of a goth is portrayed utilizing semiotic tools and the path of their narrative is described. A gothic festival “Kunigunda Lunaria” is chosen as the visual discourse. Posters of the festival are selected as basis for plastical and figurative analysis. Furthermore, the since extinct “Kunigunda Lunaria” festival and the two-decade old yet ongoing “Mėnuo Juodaragis” festival are compared in seeking to determine their respective differences.

The identity model of a goth displays the existence of the death isotopy within the gothic semblance; the gothic outfit is a reference to the living dead. However the western view of death is dysphoric; death is negative, whereas in Lithuania it is also respected and not played with. The analysis of “Kunigunda Lunaria” posters reveals that over time the gothic values were displaced by industrial ones: urbanization, machinery and neglect, which are opposed to the traditional Lithuanian identity. After the discontinuation of “Kunigunda Lunaria” along with many other gothic events, dressing in goth style lost its meaning due to a lack of an appropriate avenue for public display and judgement by peers and outsiders alike. Fashion trends have also contributed to disforic relation with the object of value.

PRIEDAI

1 priedas. „Kunigunda Lunaria“ plakatai

1) Pirmojo festivalio plakatas, 2002 m.

Koncertai
kinas
parodos
fetish
dance

26-28.04.2002
VILNIUS

pirmasis gothic/darkwave festivalis Baltijos šalyse

KUNIGUNDA LUNAR FEST

oficialus festivalio tinklapis:
www.dangus.net

26 penktadienis Vilniaus Dailės Akademija
> Maironio g. < pradžia 20 val.
.industrial.neofolk.electronic.experimental.

27 šeštadienis Vaidilos teatras
> Jakišo g. < pradžia 20 val.
.gothic.theatras.fetish.dance.

28 sekmadienis klubas Pepsi Zet
> Studentų g. < pradžia 18 val.
.gothmetal.cyber.neofolk.

BILIETAI:
3 dienoms - 25 Lt
1 dienai - 15 Lt

išankstiniai bilietai:
Mackas Ramulys (Vilniaje ir Kaune)
pard. Sol La Si.
pirmiesiems 150 perkantiems
išankstinis bilietas -
specialus festivalio CD
nenukamtai

**GIŖŪ GIESMĖS, DONIS, ROSEWATER (Latvija),
iTi, TROLIS & the Giberlingers, NATA, Sedu, Šnaresys, Viikdāja**

**MANO JUODOJI SESUO, SIELA, ANAPILIS,
MEMORIA, SUGYVULINOS LATAKAMS, DJS...**

**SHADOWDANCES, RUINATION, NOTANGA,
UGNĖLAKIS su KŪLGRINDA, XESS, ANTIGONĖ**

**kino seansai > k/š SKALVIA (A. Goštauto g.)
27 d. 14 val. "Sleepy Hollow" rež. Tim Burton
28 d. 14 val. "Lost Highway" rež. David Lynch**

festivalio
stilius:
nagi

fotoparoda > bare Žaltvyškė > Aida Gutkauskaitė

festivalio baras:
Pilis 8
nuo 14.00 iki
pabaigos metu
muzika, filmai

ore www.ore.lt **SALA.LT** **ZN'S** www.gotbic.lt **LO**

12) Antrojo festivalio plakatas, 2003 m.

KUNIGUNDA LUNARIA
2003-05-02/04 VILNIUS

www.dangus.net

THE BIGGEST FESTIVAL OF GOTHIC AND DARKWAVE ARTS
IN BALTIC STATES. MUSIC | FILMS | DANCE | EXHIBITIONS
SEXY DAYS AND NIGHTS IN THE HEART OF PAGAN LAND

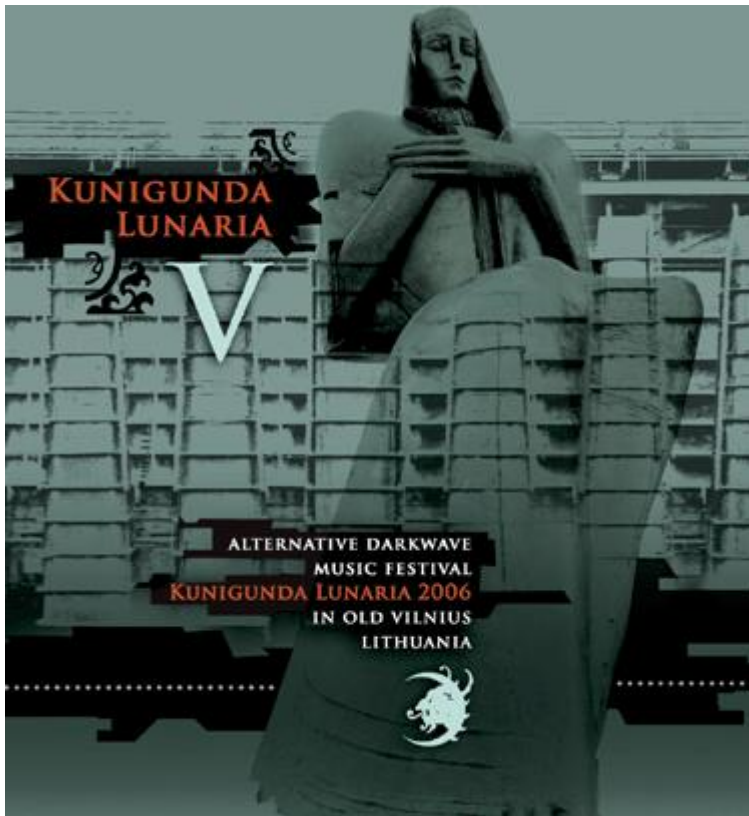
3) Trečiojo festivalio plakatas, 2004 m.

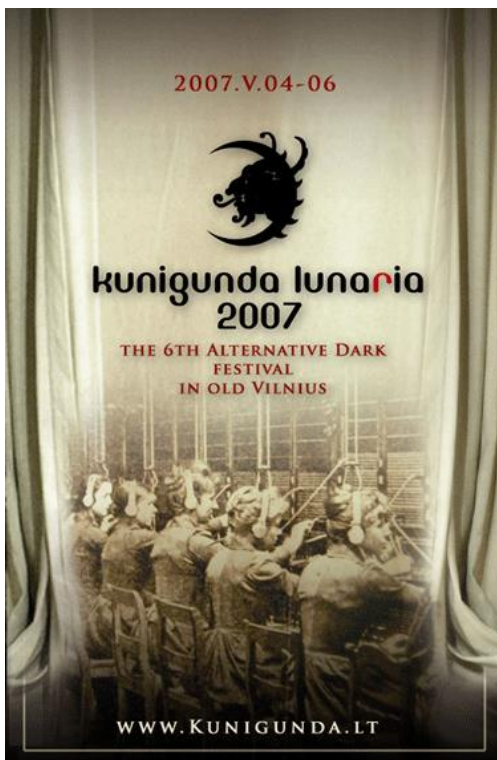
4) Ketvirtojo festivalio plakatas, 2005 m.

5) Penktojo festivalio plakatas, 2006 m.

6) Šeštojo festivalio plakatas, 2007 m.

7) Septintojo festivalio plakatas, 2008 m.

8) Aštuntojo festivalio plakatas, 2010 m.

2 priedas. Interviu

Festivalių „Kunigunda Lunaria“, „Mėnuo Juodaragis“ „Naujas Kraujas“ ir „Velnių malūnas“ organizatorius, leidybos agentūros „Dangus“ steigėjas, baltišką muziką prekiaujantis parduotuvės „Ragainė“ savininkas Ugnius Liogė:

„Kadaise studijavau žurnalistiką kartu su Audriumi Ožalu ir Juliumi Valiutavičiumi. Buvome seni pažįstami, besidomintys alternatyvia muzika. Prieš gerus 15 metų sužinojome apie gotikinę sceną, kuri buvo naujas dalykas, labai praplėtęs akiratį subkultūrine prasme. Subkultūrų Lietuvoje daug neturėjome, todėl gotikinė srovė atrodė kažkas daugiau: įvairesnė muzika, daug dėmesio įvaizdžiui, kuris rodėsi toks romantiškai juodas, seksualus, mistiškas... Tai buvo naujas, veržlus dalykas, kuris mane ypač domino tuo, kad atrodė kaip kitas pasaulis. Labai ilgą laiką priklausiau metalistų subkultūrai, kuri buvo pakankamai standartizuota ir ganėtinai sunkiai priimdavo naujus dalykus. O čia – netikėtai sužinojom, kad yra nauja, labai įdomi sritis.

Pradėjome važinėti į gotikinius užsienio festivalius: „Wave Gotik Treffen“ (Vokietija), „Castle Party“ (Lenkija)... Tai buvo jauni, gražūs laikai, kuomet nestigome entuziazmo: prie mūsų prisijungė Jurga Negrockytė ir drauge nusprendėme, kad Vilniuje būtina reikia kažką daryti. Tuo metu kaip tik netrūko jaunų bendraminčių, kuriems tai irgi atrodė aktualu. „Kunigunda Lunaria“ buvo it naujas, gairus vėjas, kuris džiugino, masino, stebino.

Dar prieš 15 metų ir praeiviai, būdavo, stebina: jei gatve kas eidavo kitaip apsirengęs, visi žiūrėdavo išplėtę akis... O dabar, rodos, gali atrodyti bet kaip – ko gero, žmonės yra pilnai integravęsi į vartotojišką visuomenę, kurioje individualizmas – ryškus, išplitęs, nūdien duodantis daugiau minusų nei plusų. Tuo tarpu tais laikais individualizmas buvo vos ne revoliucija ir mums labai norėjosi ją kelti.

Festivaliui reikėjo skambaus pavadinimo. Vardą Kunigunda išgirdau atsitiktinai – jis man pasirodė labai žavus: „kunigus gundo“, mat (nors vokiškai jis visai kitą prasmę turi). O Lunaria – su mėnuliu susijęs, toks gotiškai skambantis žodis... Man atrodo, apie pavadinimą diskutavome labai mažai – kartą atsitiktinai jį pasiūliau ir visiems

vienareikšmiškai patiko šių dviejų vardų skambesys. Logotipą sukūrėme tik prieš trečiąjį festivalį: panaudojome mėnulio pjautuvą kartu su profiliu iš kažkokio šrifto, kuris atrodė gražus, jį stilizuodami savaip.

Norėjome vystyti festivalį kultūrine prasme. Gotikinė kultūra savyje nešė daugiau nei tikslą pasiklausyti muzikos, *pasirokenrolinti* ir išgerti alkoholio (kaip kad būdinga metalistams): tai buvo tarsi aukštesnė sfera, talpinanti literatūrą, meną, kiną, poeziją... Bandėme atsispirti nuo juodumos, tos šviežios gotikinės bangos: mūsų siekis buvo, kad „Kunigunda Lunaria“ ilgainiui taptų Vilniaus dvasią išreiškiančiu alternatyvios muzikos festivaliu: ne importuojančiu užsienietiškas vertybes, o per tam tikrą prizmę siūlančiu savas.

Deja, kai 2008 m. rengėme priešpaskutinį festivalį (gaila, kad jų neįvyko 10...), supratome, kad einame „į minusą“. Kadangi visa darėme tik keturiose, stengdamiesi pasiekti kuo aukštesnį lygį, sugaišdavome vis daugiau laiko ir išleisdavome daug lėšų. Galiausiai minusas tiek išaugo, jog teko pripažinti, kad prarandame ir savo pinigus, ir laiką. Siekėme, kad festivalis būtų gerosios vietose, jame grotų geri, kokybiškai skambantys atlikėjai, kad jis būtų domintų, trauktų minias... O taip išėjo, jog ilgainiui publikos kiekis mažėjo, perkančiosios galios – trūko. Rėmėjų buvome radę, bet finansine ir kokybine prasme jų nepakako.

Rengiant festivalį mieste viskas yra labai brangu, todėl stengėmės plėsti ribas: kvietėme skirtingas grupes, keitėme vietas. Norėjome, kad tai nebūtų vien „gotų festivalis“, nes toji niša vis labiau siaurėjo. Matydavome gatvėse daug neformalaus jaunimo, tačiau niekada nepastebėdavome jų renginyje – jie bilietų nepirko. Rodos, pastariesiems nebuvo įdomu, kad Vilniuje yra kažkoks judėjimas, kad vyksta didelis kasmetinis renginys. Taigi, buvo susidariusios didelės neformalų bendruomenės, kurių „Lunaria“ taip ir nepasiekė, o kitai potencialių lankytojų daliai atrodydavo, kad tai – vienareikšmiškai gotų renginys, į kurį nėra, ko eiti. Tad gotikinė kultūra tarsi stigmatizavosi, tapo stereotipizuota, atribota nuo platesnio požiūrio ir mums nepavyko padaryti platesnio alternatyvaus renginio: „Kunigunda Lunaria“ tapo tarsi įkalinta savo juodoje, gotikinėje suknelėje. Tokiu būdu festivalis nustojo egzistavęs.

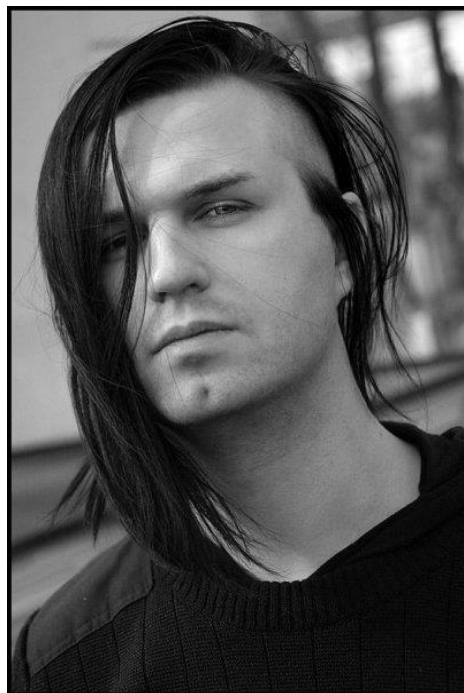
„Kunigunda“ turėjo savą vagą, iš kurios išlipti buvo sunku. Įdomu tai, kad nei vienas iš mūsų – keturių organizatorių – patys nebuvo gotai. Mums toji subkultūra patiko, ja domėjomės, bet tai neperėjo į išorę. Nebuvome gotikinės subkultūros gyventojai; buvome fanai. Lietuvoje jauniems žmonėms Kunigunda neabejotinai darė įspūdį: festivalis ir mums patiems buvo labai smagus... Bet kiek tai galėjo kartotis? Turbūt natūralu, kad žmonės keičiasi, dalis jų – išauga. O gotikinės muzikos laukas yra labai platus, pasirinkimų – daug. Gotikinė muzika – pakankamai atvira ir nestandartizuota, po žanro sparnu galinti priimti kone bet ką. Tas požiūrio laisvumas – žavintis dalykas, kai subkultūra savyje gali talpinti labai daug: jai netrukdo garsų ar požiūrių skirtumai, nes ji paremta gilesniais dalykais.

Neseniai buvau nuėjęs į „Dance Macabre“ [*industrial muzikos šokių vakarėlį, A.S.*] – labai ilgai ten nebuvau buvęs ir man taip apmaudu pasidarė... Mačiau susirinkusius gotus, kiek ten jų belikę, ir tie, kurie kadaise buvo jauni, dabar – jau stipriai pasenę. Jergau, galvoju, kaip čia liūdna!.. Ir kažgi, ar ta subkultūra, kaip tokia, nūdien išvis tebėra?.. Tačiau gyvenimas, ko gero, tuo ir įdomus – kad nuolat atsiranda naujos formos, kurių negali numatyti.“

Tado Klimavičiaus, renginių („Creeper Fest“, „Creeper Ball“, „New Romantics Night“, „Drop Dead Festival“) organizatoriaus, jau yra daugiau nei pusę dešimtmečio nutolusio nuo viešo gotikinio pasaulio, nuomone, subkultūra negali egzistuoti be kultūros: subkultūra, kaip tokia, Lietuvoje neišgyveno, nes kultūringų žmonių joje pernelyg trūko. Tokių žmonių, kuriems subkultūra būtų daugiau nei *fasonas*.

„Mano manymu, subkultūrinis pasiskirstymas yra labai svarbus: jis gali būti reakcionistinis ir eskeipstinis. Subkultūros visada yra populiariosios kultūros atšakos, tam tikra prasme – reakcija į tai, kas vyksta: arba pritariant, arba priešinant. Tuo tarpu gotiška subkultūra visa savo prigimtimi yra eskeipstinė. Eskeipizmas – kai ignoruoji tai, kas yra realybėje, kurdamas savą realybės atitikmenį. Tam tikra prasme tai irgi yra protesto forma, ypač turint omenyje, kad gotikinė subkultūra prasidėjo kaip *post-punk* 'as, kai buvo atmetas reakcionistinis pasipriešinimas realybei. Subkultūra buvo to, kas atrodė gražu ir gerai, įgyvendinimas.

Šitas klausimas – apie dalyvavimo, priklausymo suvokimą – kiekvienos subkultūros atstovui turėtų būti užduodamas asmeniškai. Mano paties požiūris buvo eskeipstinis – man buvo nesvarbu visa, kas vyksta, nes labiausiai norėjosi sukurti kažką savo. Tačiau būtent dėl to kažkuriuo metu nebegalėjau ignoruoti realybės: kadangi organizuodavau renginius (tai buvo mano hobis), neišvengiamai ėjau „į minusą“: visą savo atlyginimą išleisdavau renginiams, bet po kelių metų teko suprasti, jog tiesioginio dividendo nėra. Tam, jog subkultūra būtų gyva, ji turi turėti verslo aspektą – gebėti save išlaikyti, nes idėjiškumas „važiuoja“ tik iki tam tikro lygio: jei nori tobulėti, privalai turėti ir išteklių. Taigi, ilgainiui supratau, jog nebegaliu sau to leisti, o mano pradėtos estafetės niekas neperėmė. Tai nebuvo verslas, todėl nebuvo ir konkurencijos, ypač turint omenyje, kad su kompanija žmonių („Decadentia“ organizatoriais) specialiai orientuodavomės į specifinę muzikos stiliaus nišą gotikinės subkultūros viduje, ignoruodami dalį jos.

Kadaise internetiniuose forumuose vykdavo nemažai įvairių pykčių ir bandymų įrodyti, kas yra labiau „true“, o kas – „fake“ [*tikra ir apsimetėliška* – A.S.]: nors šis aspektas, mano manymu, nebuvo brandus, tas ginčas, kuri muzika yra geresnė, visada virė, todėl atrodė, jog subkultūra klesti. Kadangi orientavomės labiau į tai, kas mūsų, organizatorių, supratimu buvo vertinga (iki šiol manau, kad didžioji muzikos dalis šioje subkultūroje yra šlamštas), po koncerto neretai tekdavo nusivilti: publikai tas skambesys, kuris mums atrodė tikras, nebuvo įdomus.

Nesu verslininkas: nemoku reklamuoti renginių, nemoku sakyti to, ko nėra. Man visada būdavo labai sunku pateikti informaciją taip, kad ja sudominčiau, todėl renginius aprašydavau objektyviai, nenorėdamas nieko apgauti. Bet tai neveikdavo: reikėjo mokėti žaisti su publikos norais, kurti spektaklį. Todėl finansinis neapsimokumas buvo ir mano kaltė: į renginių organizavimą žvelgiau asmeniškai, pernelyg romantiškai, o tai savaime vedė prie to, kad nustojau viską daryti. Beveik visi iš organizatorių kompanijos „Decadentia“ tebėra Lietuvoje, tačiau su niekuo iš jų nebendrauju: pasikeitė ne tik mano tapatybė, bet ir aplinka.

Manau, kad dabartiniai laikai subkultūroms yra kur kas mažiau dėkingi nei prieš 20-30 metų. Abejoju, ar artimiausiu metu susiformuotų kas nors panašiai tolygaus, specifinio ir naujo (kaip pankai ar metalistai, palikę įspaudą visam laikui): gotų subkultūra įėjo į istoriją, bet ji nebegali būti tokia, kokia buvo vos susikūrusi. Tai, kas iš esmės pakeitė kultūrinį ir subkultūrinį klimatą, yra internetas. Kai priklausai sukultūrai, jautiesi taip, tarsi aptikęs ypatingą bendraminčių ratą. Kai informacija būdavo sunkiai prieinama, kai įrašų tekdavo ieškotis pas kolekcionierius ar blusų turguose, kai kiekvienis marškinėliai su grupės pavadinimu arba straipsnis apie mėgstamą grupę pareikalaudavo labai daug ieškojimo bei pastangų, tai savaime sukurdavo didesnę vertę. Todėl žmogus, kuris tame dalyvaudavo, subkultūroje labiau vertindavo ir save patį. O kai atsirado internetas, viskas tapo lengva: kai gali vos per dieną sužinoti kone visas gotikines grupes, egzistavusias iki šiol, ir vienu ypu perklausyti jų albumus – kai dingsta stengimosi ir kinta domėjimosi procesas – keičiasi viskas, kas siejasi su subkultūra.

Be to, gotikinei subkultūrai Lietuvoje greičiausiai neužteko ir kūrybingos kritinės masės. Kadangi subkultūra yra labai stipriai meniška, estetiška, glaudžiai susijusi su muzika bei kitais menais, manau, trūko žmonių, kurie tą subkultūros produktą kurtų. Pavyzdžiui, gotikinių muzikos grupių mūsų šalyje buvo tiek mažai, kad kartą pakvietęs į renginį negalėdavai rengti kito – tai buvo problema. Trūko ir auditorijos. Kad subkultūra egzistuotų iš savęs ir entuziazmo, finansinis aspektas turėtų bent jau susieiti į nulį. Bet jei nuolatos eini į minusą, tai – jau pirmas ženklas, kad subkultūra numirs. Tiesa, jei iš subkultūros padarai verslą ir neigi kultūrinį aspektą, subkultūra irgi numirs, nes ji yra ideologija, estetika, – bet ne verslas. Manau, kad gotikinė subkultūra plačiąja prasme yra mirusi visame pasaulyje. Nes tie aspektai, kurie yra likę, susiję tik su verslu.

Vengiu epitetų bet kokiai subkultūrai apibūdinti, o ypač – kalbėdamas apie gotikinę: muzikinių atšakų, aprėpiamų sričių ir įvairių aspektų atžvilgiu ši subkultūra yra be galo didelė, o kiekvieno kelias į jos atradimą – labai savitas bei skirtingas. Aš pats turbūt nesu iki galo suformulavęs, kodėl tenai atsidūriau ir kodėl mane tai žavėjo. Bet, be abejonės, tenai glūdi noras suvokti tamsesnius dalykus, kaip gyvenimo dalį, romantinis aspektas. Visada turėjau labai aukštai iškeltą kartelę supratimui, kas yra žmogus, kuris domisi subkultūra, ir tuos standartus taikydavau sau pačiam. Dėl to neretai nusivildavau kitais: tie, kuriuos laikydavau subkultūros dalimi, dažnai nesidomėjo tuo, kas patikdavo man. Todėl, nors tam tikru momentu buvau subkultūroje ir man ji patiko, tarp jos narių nerasdavau bendraminčių – gavosi disonansas. Todėl organizavau renginius, kurie iš esmės buvo skirti man pačiam –

tokie, į kokius norėjau nueiti. Bet pats tiksliausias renginio įvertinimas – tai žmonių kiekis, o jų manuosiuose renginiuose trūko.

Ilgainiui nusivažiavau iki to, kad subkultūra, kaip bendruomenė, tapo nebereikalinga. Kiek domėjausi, taip ir tebesidomiu tais pačiais dalykais: man kultūra subkultūroje visada buvo svarbesnis aspektas: noras išsiskirti man niekada nebuvo pirmoje vietoje, nors mėgdavau žiūrėti į žmones, kurie stilių buvo perkėlę tarsi į kitą lygį. Bet jeigu koncentruojiesi tik į išvaizdą, iš subkultūros telieka *skudurai* ir batai. Taigi, man nereikia bendruomenės tam, kad galėčiau domėtis ir suprasti tuos dalykus, kurie patinka. Gotikinė subkultūra yra tiek plati, kad gali joje susikurti identitetą, kuris bus visiškai priešingas kitam, toje pačioje subkultūroje suformuotam, identitetui: kai skiriasi poreikiai, pomėgiai, skoniai... Todėl, galbūt, tik paviršiuje esantys žmonės – būtent tie, kuriems tėra svarbi išvaizda – geba rasti bendrų sąlyčio taškų.

Mano manymu, tik pavieniai asmenys pasirenka subkultūrą dėl to, kad ją natūraliai išjaučia. Didžiąjai daliai tai tėra brendimo etapas. O kadangi visa tapo labai lengva dėl informacijos gausos, atsirado vertybinė infliacija, subkultūros nuvertėjimas: subkultūra užsitvindė žmonėmis, kuriems tai – trumpalaikis išsišokimas, todėl jie nė nesistengia į ją gilintis. Kai tokie žmonės yra kritinė masė, subkultūra negali išsilaikyti. Gotikinė subkultūra tapo *undead*, bet tokia, kokią mes atsimeiname, ji niekada nebebus, nes pasaulyje viskas pasikeitė. Šiuolaikinį žmogų, kuris mąsto kitaip, sudominti tuo, kas buvo aktualu praeityje, yra be galo sunku. Praeitą subkultūros etapą baigėsi: ją turime kaip kone ketverių dešimtmečių istorinį faktą. O tai, kas yra dabar – tai post-subkultūra.“

Hellena Elektra, „Dance Macabre“ organizatorė, internetinės alternatyvių drabužių parduotuvės „Fantasmagoria“ savininkė. Moteris įsitikinusi, kad dabar esanti gotikinės subkultūros atmaina nėra pagrįsta kultūra, didžioji dalis kūrybingų žmonių – emigravusi, o naujajai kartai terūpi išvaizda.

„Didžiulis subkultūrinis pakilimas buvo 1990 m., tačiau antroji gotikinė banga pakilo apie 2004 m., kartu su įstojimu į Europos Sąjungą. Atsirado daugiau laisvės, internetas, padidėjo informacijos kiekis... Tačiau subkultūrų atstovai buvo pripratę žinių ieškotis patys, viskuo domėtis giliau, o išvaizdai neskirti pernelyg daug reikšmės. Muzika buvo pagrindinis dalykas, o su ja koja kojon žengė knygos, teatras, menas, filosofija, mistika, dvasiniai dalykai... Visa tai siejo žmones tarpusavyje ir palaikė bendroje subkultūroje. Tuo tarpu dabar daugelis užsivėrė savyje ir vargiai tebebendrauja, nes gotikinė subkultūra tiek įvairiapusė, jog tam, kad įdomiai

gyventum, draugai nėra būtini.

Manau, kad viena didžiausių gotikinės subkultūros nykimo priežasčių yra emigracija: labai

daugelis nenori gyventi Lietuvoje dėl pinigų stygiaus, neįdomios kasdienybės ar saviraiškos trūkumo. Dauguma gotų yra kūrybingos asmenybės, siekiančios daryti tai, kas susiję su jų subkultūra, bei rengtis taip, kad galėtų save išreikšti, nesulaukdami kritikos ar kreivų žvilgsnių. Kai dar turėjome parduotuvę Pilies g., pas mus kasdien – tikraja to žodžio prasme – kas nors ateidavo atsisveikinti sakydami, kad išvažiuoja. Mudvi su seserimi irgi norėjome ir tebenorime išvažiuoti, bet įmonė mus laiko „pririšusi“.

Pastebėjau, kad aplinkiniai žmonės po truputį pripranta prie kitokio atrodymo – tai yra ir plusas, ir minusas. Štai kad ir „H&M“ drabužių parduotuvė, pradėjusi tiekti rinkai marškinėlius su metalo grupių pavadinimais: realiai tai yra kopijos to, kas kadaise buvo kurta subkultūroje esančiai kultūrai pagrįsti. Tačiau plusas slypi tame, kad populiariosios mados

dėka į gotus kreipiama kur kas mažiau dėmesio: galbūt pagaliau liausis gyvavę įvairūs stereotipai (pvz., kad juoda spalva sietina su depresija).

Nei aš, nei mano draugai nesirengiame gotiškai tam, kad išsiskirtume. Man neįdomu, ką galvoja „norminiai“ žmonės – aš norėčiau būti nematoma. Gotikiniai drabužiai, kai esi suaugęs, skirti ne išsiskyrimui, o tam, kad pritrauktum tokius pat asmenis, kaip tu pats, nes drabužis – tai pareiškimas. Todėl mane ir pykdo, ir gąsdina jaunoji karta, kuri vargu, ar žino, kieno logotipus nešioja ar ką reiškia tie patys odiniai diržai ant kūno, kurie dabar – tokie madingi...

Yra labai daug žmonių, kurie, nevedami už rankos, subkultūroje nebus. Todėl visuomet reikalingi idėjiniai lyderiai: kurie visa palaikytų ir organizuotų. O tokioje mažoje šalyje, kaip mūsų, viskas tiesiog nusibodo: rodos, kiek galima organizuoti tuos pačius renginius, kuriuose šmėščioja tie patys veidai?.. Todėl dažnai važiuoju į festivalius užsienyje, o čia nieko neberengiu. Dauguma mūsų kartos žmonių, buvę idėjiniai vedliai, atsisakė turėtos tapatybės ir pasinėrė į tradicinį gyvenimo būdą (sukūrė šeimas, rūpinasi vaikais), o nauja karta, kuri galėtų juos pakeisti, neatsirado. Be to, gal tiems žmonėms, kurie yra atsižadėję savos tapatybės, gotika siejosi tik su tėvų ar kaimynų pagąsdinimu – maištu, kurio dabar gėda.

Gotikinės subkultūros santykis su muzika yra įdomus. Manau, kad ši subkultūra stipriausiai

paremta saviraiška, išvaizda, menais, kūryba, o muzika yra tokia įvairi, kad nūdien gali rinktis nuo *post-punko* iki elektronikos. Aš pati, būdama gotė, niekada nemėgau gotikinio roko ir visą laiką rinkausi metalą, o vėliau atradau elektroniką. Be to, pastebėjau, kad pastaruoju metu muzikiniai stiliai yra persipynę tarpusavyje. Jei prieš kokius 10 metų būtum pasakęs, kad klausai juodojo metalo ir *neofolko*, niekas to nebūtų supratęs. Tai buvo didžiulių pykčių internetiniuose forumuose priežastis, nes atrodė, kad toks žanrų maišymasis nėra priimtinas.

Nežinau, kas nutikę, bet Lietuvoje neapykantos yra labai daug. Gal dar viena priežastis, kodėl gotikinė subkultūra sunyko, yra ta, kad kiekvienas norėjo būti labiau „true“ [*tikras, neapsimetėlis – A.S.*] ir tai supūdė subkultūrą iš vidaus. Mudvi su seserimi niekada nediskutuodavome internete, nebuvo socialiai aktyvios, gal todėl tai mūsų nepalietė. Nūdien man nebeįdomu eiti iš namų. Čia skaitome knygas, žiūrime filmus, klausome patinkančią muziką, bendraujame tarpusavyje... ir važiuojame į užsienyje vykstančius renginius, kuriuose atsigauna siela.

Kalbant apie gotikinę madą, mūsų parduotuvėje kolekcijos nuolat kinta – nerastum nei vienos suknelės, kuri primintų tai, kas buvo prieš dešimtmetį. Tačiau gotikinius drabužius daugiausiai perka kitų šalių žmonės – pardavimai Lietuvoje geriausiu atveju sudaro apie 0,3 proc., todėl internetinės parduotuvės turinio net neverčiame iš anglų kalbos.

Gotikinės subkultūros atstovams labai svarbu atrodyti išskirtinai, įdomiai, o šiuolaikinė mada tą tamsumą, juodumą padariusi populiariosios kultūros dalimi (pvz. „Atsikeli ir varai“). Drabužiai, mano supratimu, skirti išreikšti tam, kokią muziką klausai ir kokiai subkultūrai priklausai, bendraminčiams pritraukti. Tad subkultūra nėra tam, kad būtų kardinali priešprieša, tačiau nedaugelis tegali ją priimti.“
